

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Oksanos Davlevič,
V kurso, darbo teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

**Nelaimingi atsitikimai darbe ir profesinės ligos: teisinis
reglamentavimas, teorija ir praktika**

Vadovas: Asist. Andrius Pranckevičius
Recenzentas: Asist. Beata Martišienė

Vilnius 2011

Turinys

Ivadas	3
1. Nelaimingi atsitikimai darbe ir profesinės ligos	6
1.1 Nelaimingų atsitikimų darbe samprata.....	6
1.2 Nelaimingų atsitikimų darbe klasifikavimas.....	10
1.3 Nelaimingų atsitikimų darbe pagrindinės priežastys.....	17
1.4 Profesinių ligų samprata ir klasifikavimas.....	23
2. Pranešimai apie nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas	27
3. Nelaimingų atsitikimų darbe, profesinių ligų tyrimas	30
3.1 Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas.....	30
3.2 Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo dokumentai.....	34
3.3 Profesinių ligų tyrimas.....	37
4. Žalos atlyginimas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų atveju	40
4.1 Turtinės žalos atlyginimas.....	40
4.2 Neturtinės žalos atlyginimas.....	48
Išvados	57
Literatūros sąrašas	59
Santrauka	64
Summary	65

Įvadas

Tarp daugelio ekonominių procesų vieną reikšmingiausių vietų užima darbas, nes jis - netik žmogaus pajamų, bet ir socialinio statuso, pilnavertiškumo šaltinis. Dirbantis žmogus dažnai nėra saugus. Objektīvūs ir subjektyvūs pavojingi veiksniai veikia dirbantįjį, ir dirbantysis yra traumuojamas, laikui bėgant pablogėja jo sveikata. Darbe žmogus praleidžia nemažai laiko, todėl yra labai svarbu, kad kiekvienam darbuotojui būtų sudarytos saugios ir sveikos darbo sąlygos. Visgi yra atvejų, kai darbe įvyksta įvairūs nelaimingi atsitikimai ar darbuotojai yra kankinami įvairių profesinių ligų. Darbuotojo teisę turėti saugias ir sveikas darbo sąlygas garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucija ir kiti teisės aktai. Sudaryti darbuotojams saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas visais su darbu susijusiais aspektais yra darbdavio pareiga.

Darbuotojų saugos ir sveikatos priemonės įmonėje finansuoja darbdavys. Dėl saugių ir sveikų darbo sąlygų sudarymo darbuotojas turi teisę kreiptis į darbuotojų atstovą, padalinio vadovą ar kitą darbdavio įgaliotą asmenį, darbdaviui atstovaujantį asmenį, įmonės saugos ir sveikatos komitetą, Valstybinę darbo inspekciją prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ar kitas valstybės institucijas teikdamas pasiūlymus ar reikalaujamas, kad būtų sudarytos saugios ir sveikatai nekenksmingos darbo sąlygos.¹

Aktualumas. Demokratinėje valstybėje žmogus turi prigimtine ir konstitucine teisę laisvai pasirinkti darbą bei verslą. Taigi šias teises garantuoja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 – asis straipsnis, kuriame minima, kad *kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti darbą bei verslą ir turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti teisingą apmokėjimą už darbą ir socialinę apsaugą nedarbo atžvilgiu.*

Valstybės įstatymai, žmonių saugos darbe norminiai aktai, darbų saugai skiriamos lėšos, saugos darbe būklė parodo valstybės rūpestį dėl kiekvieno žmogaus konstitucinių teisių bei Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos nuostatų dėl darbo sąlygų įgyvendinimo. Ekonominės ir socialinės gerovės kūrimo pagrindas – tai žmonių sveikata ir darbingumas.

Valstybinės Darbo Inspekcijos (toliau VDI) duomenimis 2010 metais Lietuvos Respublikos profesinių ligų valstybės registre užregistruoti 472 profesinių ligų atvejai.² Lyginant profesines ligas su 2009 m. jų sumažėjo, tačiau neišniko ir tai parodo, kad ta problema yra vis dar aktuali. Lyginant 2009 m. ir 2010 m. sunkius nelaimingus atsitikimus darbe jie pakito, bet nežymiai, tiek 2009 m. VDI buvo užregistruota 40 atvejų, tiek ir 2010 m., daugiausiai nelaimės įvyksta: medžio perdirbimo sektoriuje, techninių

¹ LR Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas, Valstybės žinios, 2003, Nr. 70-3170, 3 str. 2 d.

² Profesinių ligų statistika Lietuvoje 2010 m. Prieiga per internetą: <http://www.hi.lt/content/prof_lig_stat.html> [žiūrėta 2011-02-15].

priemonių, mechanizmų, darbo įrenginių, tame sk. automobilių aptarnavimas ir susiję darbai, sandėliavimas, transportavimas, pakrovimo, iškrovimo darbai, statybos, statybos remonto (įvairūs) ir susiję darbai, metalų apdorojimas ir susiję darbai ir kt. Lyginant mirtinus nelaimingus atsitikimus darbe 2009 m. jų buvo užregistruota 18 atvejų, o 2010 m. 13 atvejų, tai rodo, kad mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe skaičius mažėja. Šios nelaimės atsitiko: miško kirtimas ir susiję darbai, techninių priemonių, mechanizmų, darbo įrenginių, tame sk. automobilių aptarnavimas ir susiję darbai, sandėliavimas, transportavimas, pakrovimo, iškrovimo darbai, eismo įvykiai (kai pažeisti KET reikalavimai už įmonės teritorijos ribų), automobilių, savaeigių transporto priemonių valdymas ir vykimas jomis ir kt. Šie skaičiai, nors palyginus su praeitais metais žymiai sumažėjo, kadangi 2006 m. sunkių nelaimingų atsitikimų darbe buvo užregistruota 228 atvejai, parodo, kad problema yra, nepaisant jos masto.³

Tikslas. Išanalizuoti nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų teisinį reglamentavimą, svarbiausius teorijos klausimus, taipogi praktines problemas..

Uždaviniai. Pateikti nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų sampratos esmę. Išsiaiškinti, kokie pavojingi veiksniai gali paveikti žmogų, išanalizuoti nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų priežastys bei aplinkybes, ypač alkoholio vartojimo darbo vietoje problemą. Taip pat nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų tyrimo ypatumus, problemas, kylančias surašant N-1 ir N-2 formos aktus. Panagrinėti Lietuvos Aukščiausio Teismo praktiką tuo klausimu ir turtinės bei neturtinės žalos atlyginimo ypatumus. Taipogi pateikti mokslininkų nuomones ankščiau išvardytais klausimais ir jas pakomentuoti.

Tyrimo objektas. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų teoriniai ir praktiniai aspektai.

Darbo metodai. Sisteminis metodas, lingvistinis, istorinis, statistinis, lyginamasis, apibendrinimo metodas.

Sisteminis metodas – nagrinėjami įvairūs nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines lygas reglamentuojantys teisės aktai.

Lingvistinis metodas – tiriamas teisės normų turinys, nuostatos analizuojamos pagal įvairias kalbos taisykles (sintaksės, skyrybos ir kt.).

Istorinis metodas – analizuojamos ankščiau galiojusios teisės normos ir šiuo metu galiojančios.

³ 2010 m. mirtinų ir sunkių nelaimingų atsitikimų darbe prognozės palyginimas su 2009 m. to paties laikotarpio duomenimis. Prieiga per internetą: < <http://www.vdi.lt/index.php?-2121115505> > [žiūrėta 2011-02-15].

Statistinis metodas – pateikiami statistiniai Valstybinės Darbo Inspekcijos duomenys.

Lyginamasis metodas – Lietuvos Respublikos teisės aktai yra lyginami su kitų valstybių teisės aktais.

Apibendrinimo metodas – tai konkretesnių sąvokų jungimas į bendresnes, išvadų pateikimas.

Originalumas. Kiti autoriai daugiausiai nagrinėjo su žalos atlyginimu dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų susijusius klausimus. Šito darbo originalumas pasireiškia tuo, kad darbe siekiama pateikti įvairių mokslininkų nuomonę vienu ar kitu klausimu ir ją pakomentuoti t.y. sutikti ar sukritikuoti.

Mokslo šaltiniai. Pagrindiniai mokslo šaltiniai, kuriais buvo remtasi rengiant šį darbą yra šių autorių: J. Tartilo, B. Bubilaitytės, A. Tartilaitės, A. Veriko, R. Volodko, T. Bagdanskio, A. Dambrausko, V. Nekrašo, I. Nekrošiaus ir kitų autorių darbai. Praktinė medžiaga, kuri buvo neišvengiamai reikalinga rengiant darbą – tai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika.

1. Nelaimingi atsitikimai darbe ir profesinės ligos

1.1 Nelaimingų atsitikimų darbe samprata

Nelaimingu atsitikimu darbe laikomas įvykis darbe, įskaitant eismo įvykį darbo laiku, nustatyta tvarka iširtas ir pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe, kurio padarinys – darbuotojo trauma (lengva, sunki, mirtina). Įvykis darbe, kai darbuotojas mirė dėl ligos, nesusijusios su darbu, nepriskiriamas prie nelaimingo atsitikimo darbe.⁴

Nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą ar iš darbo – įvykis, įvykęs darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir:

- gyvenamosios vietos;
- ne darbovietėje esančios vietos, kurioje darbuotojas gauna užmokestį už darbą;
- vietos ne įmonės teritorijoje, kur darbuotojas gali būti pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu.⁵

Taip pat nelaimingus atsitikimus darbe ir nelaimingus atsitikimus pakeliui į darbą ir iš darbo reglamentuoja Lietuvos Respublikos Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas. Šis apibrėžimas yra tapatus Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymui.

Mokslininko Juozo Tartilo nuomone, kad toks apibrėžimas nėra priimtinas. Į klausimą, kas yra nelaimingas atsitikimas atsakoma, kad nelaimingas atsitikimas yra nelaimingas atsitikimas ir dar siūloma jį teisiniu būdu pripažinti nelaimingu atsitikimu. Žodžiu, jau dviguba painiava. Priimtina apibrėžimą mokslininkas randa „Socialinės apsaugos terminų žodyne“. Čia paaiškinta, kad nelaimingas atsitikimas darbe – tai ūmus darbuotojo sveikatos pagadinimas dėl trumpalaikio pavojingumo, kenksmingo darbo aplinkos poveikio arba neatsargumo, dėl kurio darbuotojas netenka darbingumo nors vienai dienai arba dėl to miršta. J. Tartilo nuomone, kad toks apibrėžimas teisiniu požiūriu tikslesnis, priimtinesnis, o papildytą sąvoką „iširtas laikantis teisės aktų reikalavimų“ šį apibrėžimą galėtų laikyti nepriekaištingu.⁶

Iš vienos pusės su mokslininko nuomone galima sutikti, iš kitos ne. Nelaimingo atsitikimo darbe sąvoką apibrėžia du įstatymai, kaip jau buvo minėta, tai Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas ir Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas. Šie apibrėžimai yra tapatūs. Tačiau yra dar vienas galiojantis teisės

⁴ *Cit. op.* 1, 2 str., 20 d.

⁵ *Cit. op.* 1, 2 str., 20 d.

⁶ TARTILAS J. *Darbu saugos teisiniai aktai kritiniu aspektu*. Jurisprudencija, 2008, Nr. 8(110), psl.13-17. Straipsnis.

aktas, kuris nelaimingą atsitikimą darbe apibrėžia taip: nelaimingas atsitikimas darbe - ūmus darbuotojo sveikatos pakenkimas dėl trumpalaikio darbo aplinkos pavojingo, kenksmingo veiksnio (veiksnių) poveikio, kai darbuotojas netenka darbingumo nors vienai dienai arba dėl to miršta.⁷

Šią sąvoką reglamentuojantis įstatymas taikomas, kai žala atsiranda iki 2000 metų t. y. kol dar nebuvo priimtas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas. Matome, kad ši sąvoka yra tapati mokslininko rastai "Socialinės apsaugos žodyne" sąvokai. Galima sutikti su mokslininku, kad užtenka šią sąvoką papildyti "ištirtas ir pripažintas nustatyta tvarka nelaimingu atsitikimu".

Pagal Lietuvos Aukščiausio Teismo praktiką laikytina, kad žala padaryta darbuotojo sveikatai ryšium su jo darbinių pareigų vykdymu, jeigu ji padaroma: 1) organizacijos teritorijoje (darbo vietoje arba atliekant darbines pareigas ne darbo vietoje); 2) ne organizacijos teritorijoje, bet vykdant darbines pareigas, jeigu ir ten darbdavys privalėjo sudaryti saugias ir sveikas darbo sąlygas; 3) kitais "Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų" 12 p. nurodytais atvejais (nuostatai patvirtinti LR Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 8 d. nutarimu Nr. 715).⁸

Taigi nelaimingu atsitikimu darbe galima vadinti:

1. įvykį darbe – tai gali būti kritimas iš aukščio, paslydimas ir griuvimas, įsipjovimas, įsidūrimas, elektros srovės poveikis, gaisro pavojus, triukšmas, cheminė rizika ir kt.

2. eismo įvykį darbo metu pvz: kai nelaimingas atsitikimas įvyksta darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir ne darbovietėje esančios vietos, kurioje darbuotojui išmokamas darbo užmokestis; vietos ne įmonės teritorijoje, kur darbuotojas gali būti pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu.

3. nelaimingą atsitikimą pakeliui į darbą ar iš darbo – kai nelaimingas atsitikimas įvyksta darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir gyvenamosios vietos. Tai gali būti paslydimas, eismo įvykis, griuvimas ir kt.

4. įvykis, kai darbuotojas mirė dėl lygos, nesusijusios su darbu, nepriskiriamas prie nelaimingo atsitikimo darbe. Pvz: darbuotojui atsitinka insultas ar infarktas darbo metu, kadangi jis jau seniai serga širdies nepakankamumu ar kita lyga. Toks įvykis nebus pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe.

⁷ Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas// Valstybės žinios, 1997, Nr.67-1656, 2 str. 3 p.

⁸ 1997 m. sausio 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Senato Nutarimas Nr. 2 "Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos asmenį sužalojus, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę".

Kaip yra išaiškinęs Lietuvos Aukščiausias Teismas (toliau LAT), kad pagal 1999 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 3 straipsnio 11 punkte, nelaimingas atsitikimas darbe – įvykis darbe, įskaitant eismo įvykį darbo laiku, nustatyta tvarka ištirtas ir pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe, kurio padarinys – darbuotojo trauma (lengva, sunki, mirtina), 12 punkte – nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą ar iš darbo – įvykis, įskaitant eismo įvykį darbuotojui vykstant į darbą ar iš darbo. Taigi bendru pavadinimu „nelaimingas atsitikimas“ yra įvardijamas taip pat ir eismo įvykis.⁹

Galima teigti, kad nelaimingo atsitikimo darbe sąvoka yra gana plati. Nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą ir iš darbo priskirtinas prie nelaimingo atsitikimo darbe ir yra papildoma garantija darbuotojui, tačiau faktiškai darbdavys darbuotojo vykstančio į darbą ar iš darbo nekontroliuoja, šie įvykiai įvyksta dėl aplinkybių nepriklausančių nuo darbdavio, taip pat tuo metu darbuotojas nedirba savo darbo laiku, darbo vietoje, darbdavio interesais ir su darbdavio žinia. Pakeliui į darbą ir iš darbo su darbuotoju gali atsitikti bet kas, o atsakinės darbdavys. Manytina, tai yra neteisinga, bet gali pasitaikyti išimčių. Sakykime, darbuotojas vyksta į komandiruotę, šiuo atveju nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą turėtų būti pripažintas nelaimingu atsitikimu pakeliui į darbą, taip pat jei darbuotojas atvyksta į savo pastovią darbo vietą, o po to darbdavio nurodymu vyksta į kitą darbo vietą, šiuo atveju kelyje įvykęs nelaimingas atsitikimas galėtų būti traktuojamas kaip nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą. Kadangi nelaimingas atsitikimas įvyksta tik darbo laiku, sakykime, darbuotojas dirba nuo 8 val. iki 16 val., tuo laikotarpiu įvykęs nelaimingas atsitikimas turėtų būti traktuojamas kaip nelaimingas atsitikimas darbe.

Pasitaiko ir išimčių: kai darbuotojas sąmoningai (tyčia) siekė, kad įvyktų nelaimingas atsitikimas; susižalojo ar mirė darydamas nusikalstamą veiką; savavališkai be įmonės vadovo ar padalinio vadovo žinios dirbo sau (savo interesais); nukentėjo, kai prieš jį buvo panaudotas smurtas, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu.¹⁰

Į nelaimingo atsitikimo pakeliui iš darbo ir į darbą sąvoką įeina: įvykis, įvykęs darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir:

1. gyvenamosios vietos – šiuo atveju nelaimingas atsitikimas dažniausiai įvyksta ne darbo laiku, todėl, manytina, neturėtų būti traktuojamas kaip nelaimingas

⁹ LAT BBS teisėjų kolegijos 2006 06 13 nut. baudž. b. A. R. v. K. Š. Nr. 2K-293/2006.

¹⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 2 d. nutarimas Nr. 1118 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2004, Nr.136-4945, 12 p.

atsitikimas darbe, išskyrus jei darbuotojas grįžta namo darbdavio nurodymu anksčiau t. y. atidirbęs ne visą darbo dieną.

2. ne darbovietėje esančios vietos, kurioje darbuotojas gauna užmokestį už darbą – šiuo atveju, jei darbuotojas darbo metu, su darbdavio leidimu pasiima darbo užmokestį, manytina, įvykis turėtų būti pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe, tačiau, jei darbuotojas savavališkai, be darbdavio žinios pasiima darbo užmokestį, tai neturėtų būti nelaimingas atsitikimas darbe, taigi galima patikslinti, kad darbuotojas turi raštu informuoti darbdavį ir gauti jo sutikimą.

3. vietos ne įmonės teritorijoje, kur darbuotojas gali būti pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu – šiuo atveju, manytina, visais atvejais turėtų būti traktuojamas kaip nelaimingas atsitikimas darbe, nors LR Darbo Kodeksas pertrauką pailsėti ir pavalgyti į darbo laiką neįskaito, tai yra darbuotojo poilsio laikas. Šiuo atveju, darbdavys yra informuotas, kada darbuotojai turi pertrauką pailsėti ir pavalgyti, todėl su darbuotoju atsitikęs nelaimingas atsitikimas turėtų būti vertinamas, kaip nelaimingas atsitikimas darbe.

Tuo metu, kai Lietuvą buvo okupavusi sovietų Sąjunga, teisės aktuose buvo nurodyta, kad nelaimingi atsitikimai turi būti tyriami ir vedama jų apskaita, jei jie įvyksta:

1. įmonės teritorijoje,
2. ne įmonės teritorijoje nukentėjusiajam vykdant darbinės pareigas, dirbant įmonės administracijos, darbų vadovo (meistro, brigadininko, baro viršininko ir kt.) nurodymu,
3. vykstant į darbą ar iš darbo įmonės transportu,
4. nelaimingas atsitikimas nėra susijęs su gamyba, jei tyrimo metu nustatoma, kad jis įvyko: gaminant nukentėjusiajam kokius nors daiktus asmeniniais tikslais be administracijos leidimo arba asmeniniais tikslais naudojantys įmonei priklausančiomis transporto priemonėmis, mechanizmais, įrankiais; per sporto varžybas įmonės teritorijoje; grobiant medžiagas, įrankius, materialines vertybes; dėl alkoholio ar gamybos procese naudojamu techninio spirito, aromatinių, narkotinių ar kitų medžiagų vartojimo.¹¹

Matome, kad šių dienų įstatymas pasikeitė, bet nežymiai. Išlyko tokie panašumai kaip: nelaimingas atsitikimas tai įvykis darbe, darbo metu. Įvykis, kai darbuotojas mirė dėl ligos, nesusijusios su darbu, nepriskiriamas prie nelaimingo atsitikimo darbe. Vadinasi, jeigu darbuotojas mirė dėl infarkto, tai gali būti pripažintas nelaimingas atsitikimas darbe, jeigu bus įrodyta, kad infarktą išprovokavo darbo aplinkos veiksniai.

¹¹ Dambrauskas A., Nekrašas V., Nekrošius I. „Darbo teisė“, Vilnius, „Mintis“, 1990 m., psl. 256.

Tačiau, administracija, jeigu ji mano, kad nelaimingas atsitikimas nesusijęs su gamyba, turi pateikti šį klausimą nagrinėti profsąjungos komitetui. Jei profsąjungos komitetas su tuo sutinka, ant N-1 formos akto (viršuje prie dešinio kampo) užrašo: „Nelaimingas atsitikimas, nesusijęs su gamyba.“¹²

Taip pat skirtumas yra tas, kad sovietmečiu nebuvo N-2 formos akto. Šių dienų įstatymas irgi reglamentuoja, koku būtent transportu reikia važiuoti į darbą ar iš darbo, kad įvykis būtų pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe, ar tai būtų visuomeninis transportas, nuosavas automobilis ar tarnybinis. Tai turi reikšmės pildant N-1 ar N-2 formos aktus. N-1 formos aktas pildomas vykstant į darbą ar iš darbo įmonės ar jos samdomu transportu. N-2 formos aktas pildomas, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir gyvenamosios vietos arba vietoje, kurioje darbuotojui išmokamas darbo užmokestis, vietos ne įmonės teritorijoje, kur darbuotojas gali būti pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu, išpėjimo apie darbo sutarties nutraukimą laikotarpiu darbdavio suteiktu darbuotojui laisvu nuo darbo laiku ieškotis naujo darbo, vykstant į kitą įmonę ir iš jos.

Europos Sąjungos šalyse nelaimingo atsitikimo darbe sąvoka yra detalesnė. ES nėra, kad eismo įvykis tarp namų ir darbovietės būtų pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe. Todėl, tikriausiai, Lietuvos nelaimingų atsitikimų darbe rodikliai viršija kitas Europos Sąjungos valstybes.

Apibendrinant galima teigti, kad nelaimingas atsitikimas darbe tiek Lietuvoje, tiek bet kurioje kitoje ES šalyje yra įvykis, kuris atitinka šiuos 3 požymius: įvykis darbe darbo metu; ištirtas ir pripažintas nustatyta tvarka; nelaimingo atsitikimo darbe padarinys – trauma. Taipogi nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą priskirtinas prie nelaimingo atsitikimo darbe ir yra papildoma garantija darbuotojui, tačiau faktiškai darbdavys darbuotojo vykstančio į darbą ar iš darbo nekontroliuoja, šie įvykiai įvyksta dėl aplinkybių nepriklausančių nuo darbdavio.

1.2 Nelaimingų atsitikimų darbe klasifikavimas

Nelaimingų atsitikimų darbe klasifikavimą reglamentuoja LR darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas 42 str.

Pagal pasekmes nelaimingi atsitikimai darbe skirstomi į lengvus, sunkius ir mirtinus.

¹² *Ibid.*

Lengvas nelaimingas atsitikimas darbe – įvykis, dėl kurio darbuotojas patiria traumą ir netenka darbingumo nors vienai dienai ir kuris nepriskiriamas sunkių nelaimingų atsitikimų darbe kategorijai.¹³

Sunkus nelaimingas atsitikimas darbe – įvykis, dėl kurio darbuotojas patiria sveikatai ar gyvybei pavojingą traumą. Sunkių traumų klasifikacinius požymius tvirtina sveikatos apsaugos ministras.¹⁴

Sunkių traumų padariniai yra šie: kalbos netekimas - nesugebėjimas reikšti minčių kitiems suprantamais žodžiais; lytinės veiklos (sugebėjimo lytiškai santykiauti, apvaisinti, pastoti, išnešioti ar gimdyti) sutrikimas; psichinė liga; nėštumo nutrūkimas (nepriklausomai nuo jo trukmės); nepataisomas veido subjaurojimas; akių traumos, sukėlusios žymų regos sutrikimą ar aklumą; visos kitos traumos, dėl kurių netenkama 33 procentų ir daugiau nuolatinio bendro darbingumo.¹⁵

Nelaimingas atsitikimas darbe, sukėlęs darbuotojo mirtį – įvykis, dėl kurio darbuotojas patiria sveikatai ar gyvybei pavojingą traumą ir dėl jos iš karto ar po kurio laiko miršta.¹⁶

Lenkijos Respublikos įstatymai nelaimingus atsitikimus klasifikuoja į mirtinus ir sunkius.

Mirtinas nelaimingas atsitikimas darbe – tai toks atsitikimas, kurio padarinys mirtis, arba darbuotojas miršta po 6 mėnesių nuo nelaimingo atsitikimo darbe dienos.¹⁷

Sunkus nelaimingas atsitikimas darbe – tai toks atsitikimas, dėl kurio darbuotojas patiria sunkų kūno sužalojimą, tokį kaip: regėjimo, klausos, kalbos netekimas, dauginimosi funkcijų sutrikimas, patyrė kitų sužalojimų ar sveikatos sutrikimų, turinčių įtakos organizmo pagrindinėms funkcijoms, taip pat nepagydoma liga arba liga pavojinga gyvybei, lėtinė psichikos liga, visiškas ar dalinis negalėjimas dirbti pagal profesiją, stiprus kūno subjaurojimas ar iškraipimas.¹⁸

Palyginus Lietuvos ir Lenkijos Respublikos įstatymus galima pasakyti, kad Lietuvos Respublikos įstatymai nelaimingus atsitikimus darbe klasifikuoja į lengvus, sunkius ir mirtinus, o Lenkijos Respublikos įstatymai į sunkius ir mirtinus. Lenkijos Respublikos įstatymuose konkrečiai apibrėžtas mirtinas nelaimingas atsitikimas darbe, t. y. kai darbuotojas miršta iš karto, arba po 6 mėnesių po įvykio. Mūsų įstatymas

¹³ *Cit. op.* 1, 42 str., 1 d. 1 p.

¹⁴ *Cit. op.* 1, 42 str. 1 d. 2 p.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos Ministro Įsakymas „Dėl sunkių traumų klasifikacinių požymių“, Žin. 2001, Nr. 64-2377.

¹⁶ *Cit. op.* 1, 42 str. 1 d. 3 p.

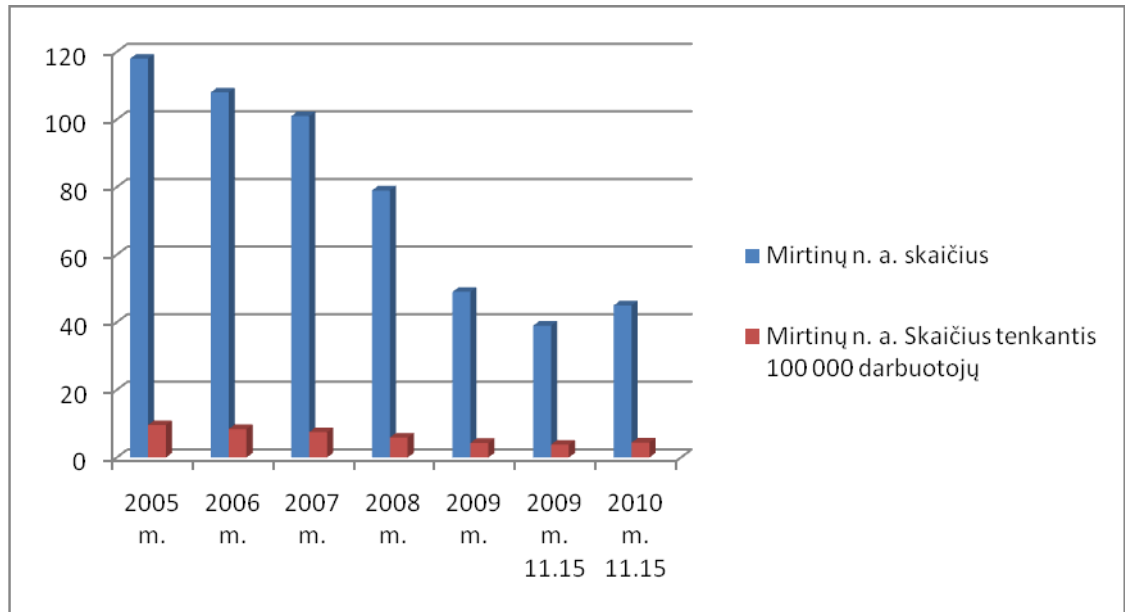
¹⁷ Ustawa z 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (Dz. U. nr 199, poz. 1673 z późn. zm.), art 3.

¹⁸ *Ibid.*

reglamentuoja laisviau, t. y. kai darbuotojas miršta iš karto ar po kurio laiko. Tačiau Lietuvos Respublikos įstatymai konkrečiau reglamentuoja sunkius nelaimingus atsitikimus darbe. Tiksliai apibrėžta, kad darbuotojas patyria sunkia traumą tada, kai netenka 33 procentų ir daugiau nuolatinio bendro darbingumo.

Manytina, kad teisinga yra klasifikuoti nelaimingus atsitikimus į lengvus, sunkius ir mirtinus, kadangi apie visus nelaimingus atsitikimus darbe reikia pranešti pirmiausiai darbdaviui, o po to kitoms atitinkamoms institucijoms, t.y. Darbo Inspekcijai ir prokuratūrai, kurios patikrina darbovietę ir vykdo tyrimą. Tai yra pagrindas darbdaviui susimąstyti apie darbų saugą ir kitas aplinkybes keliančias grėsmę žmogaus gyvybei ir sveikatai. Tiesa, dėl sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe yra būtina iš karto pranešti Darbo Inspekcijai ir prokuratūrai, o dėl lengvų nebūtina. Manytina, kad dėl visų nelaimingų atsitikimų darbe reiktų kreiptis į tas įstaigas. Lengvas nelaimingas atsitikimas darbe turėtų būti įspėjimas darbdaviui, apie galimus rimtesnius pavojus darbuotojams ir pagrindas įmonėje atlikti rizikos vertinimą. Labai svarbu turėti teisingą informaciją apie visus įmonėje įvykusius lengvus nelaimingus atsitikimus, juos objektyviai iširti, kad laiku būtų pašalintos juos įtakojusios priežastys ir užkirstas kelias panašioms nelaimingiems atsitikimams įvykti. Tokiu būdu, nelaimingų atsitikimų darbe objektyvus ištyrimas, jų priežasčių nustatymas ir įgyvendintos priemonės panašių atsitikimų priežastims pašalinti yra labai svarbu vykdant nelaimingų atsitikimų ir profesinių ligų prevenciją, sudarant darbuotojams saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas. Kiekvienas nelaimingas atsitikimas darbe: tiek lengvas, tiek sunkus, tiek mirtinas turėtų būti registruojamas atskirame žurnale, o kiekviena įmonė, kurioje įvyksta nelaimingi atsitikimai darbe turėtų būti dažniau tikrinama VDI.

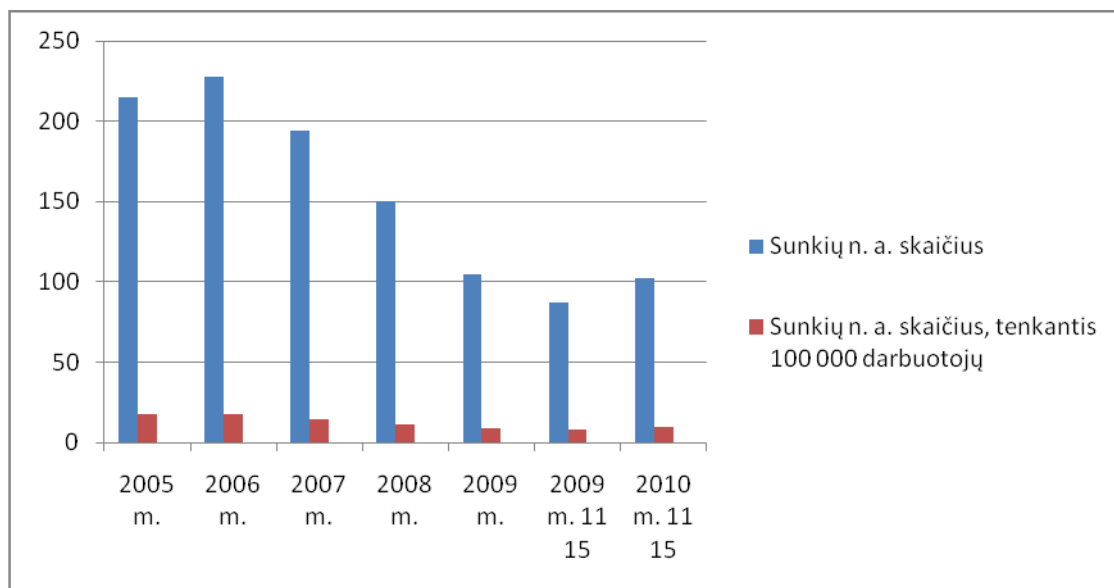
VDI pateikia 2010 m. lapkričio 15 d. nelaimingų atsitikimų darbe duomenys. Iš pradžių galime panagrinėti mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe dinamiką, įvykusią 2005 – 2010 m.

Mirtinų nelaimingų atsitikimų dinamika 2005 – 2010 m.¹⁹

Iš pateikto matome, kad 2005 m. mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe buvo užregistruota apie 120 atvejų, 100 000 darbuotojų tenka 10 nelaimingų atsitikimų darbe. Palyginus su 2009 m. tai dideli skaičiai, kadangi 2009 m. buvo užregistruota 49 atvejai, 100 000 darbuotojų tenka 4 mirtini nelaimingi atsitikimai darbe. Tokius kitimus sąlygojo taip vadinama krizė ir nedarbas šalyje, kadangi 2009 m. pabaigoje nedarbas Lietuvoje siekė 18%, o 2005 m. 10%. Taigi galima teigti, kad mažiau dirbančių asmenų, mažiau nelaimingų atsitikimų darbe. Taip pat nelaimingų atsitikimų mažėjimą lemia tai, kad darbdaviai pradėjo suvokti, kad darbuotojai gali nukentėti savo darbo vietose, todėl pradėjo gerinti darbo sąlygas, aprūpina darbuotojus reikalingomis apsaugos priemonėmis ir tt..

Taip pat galime panagrinėti sunkių nelaimingų atsitikimų darbe dinamiką įvykusią 2005 – 2010 m.

¹⁹ Mirtinų ir sunkių nelaimingų atsitikimų dinamika 2005 – 2010 m. (2010-11-15 duomenimis). Prieiga per internetą: < <http://www.vdi.lt/index.php?340260900> > [žiūrėta 2010-12-02].

Sunkių nelaimingų atsitikimų dinamika 2005 - 2010 m.²⁰

Matome, kad 2005 m.- 2006 m. buvo užregistruota apie 220 sunkių nelaimingų atsitikimų darbe, tai yra daug palyginus su 2009 m. – 2010 m. Manytina, kad pagrindinė tokio svyravimo priežastys tą, kad darbdaviai patys nesudaro darbuotojams saugių ir sveikatai nekenksmingų darbo sąlygų, darbuotojai nepaiso saugos darbe, darbdaviai neatlieka rizikos vertinimo, neinstruktuoja darbuotojų, nesupažindina su saugaus naudojimo reikalavimais, taip pat darbuotojai patys būna neatsargūs, neblaivūs darbe, tai turi įtakos nelaimingų atsitikimų darbe didėjimui, kadangi tikimybė susižaloti darbe būnant neblaiviam padidėja daug kartų. Galima teigti, kad darbdaviai šiuo metu yra labiau susirūpinę darbuotojų sauga ir sveikata, kadangi rezultatas yra akivaizdus, tačiau nelaimingų atsitikimų problema neišnyksta, tai yra labai aktualu.

Pagal nukentėjusiųjų skaičių nelaimingi atsitikimai darbe skirstomi į pavienius ir grupinius. Pavieniai nelaimingi atsitikimai darbe, kai traumą patiria vienas darbuotojas. Grupiniai nelaimingi atsitikimai darbe, kai traumą patiria daugiau negu vienas darbuotojas.²¹ Dažniausiai atsitinka pavieniai nelaimingi atsitikimai darbe, tačiau pasitaiko ir grupinių.

Manytina, kad pagrindinės priežastys sąlygojančios nelaimingus atsitikimus darbe tai netinkamas požiūris į darbuotojų saugos ir sveikatos užtikrinimo klausimus, atsakomybės stoka, trūksta pareigos supratimo. Darbuotojų saugos ir sveikatos

²⁰ *Ibid.*

²¹ *Cit. op.* 1, 42 str. 2 d..

užtikrinimo klausimus dažnai veikia ekonominės paskatos. Darbuotojų instruktavimas, mokymas saugiai dirbti neretai atliekamas formaliai, apsiribojant tik reikalingu dokumentų tvarkymu – o tuo dažniausiai užsiima įvairiausios paslaugas teikiančios įmonės, dažnai darbų saugą paverčiančios vien neatsakinga komercine veikla. Čia matome ne tik darbdavių, bet ir darbuotojų kaltę. Darbuotojai patys žinodami, kad yra neapmokyti, ar neturi tam tikrų apsaugos priemonių dirba, nes nori užsidirbti ir išlaikyti šeimas, taip patys save stumdami į nelaimę darbe.

Pagal ryšį su darbu nelaimingi atsitikimai skirstomi į nelaimingus atsitikimus susijusius su darbu ir nelaimingus atsitikimus darbe nesusijusius su darbu.

Nelaimingas atsitikimas darbe, susijęs su darbu – įvykis, kurį ištyrus nustatoma, kad jis įvyko atliekant darbo sutartimi suldygtą darbą ar kitą darbdavio pavestą ar su darbdavio žinia atliekamą darbą arba vykstant į darbą ar iš darbo.²²

Taigi galime daryti išvadą, kad nelaimingas atsitikimas, susijęs su darbu yra toks atsitikimas, kuris įvyko darbo metu, darbo vietoje atliekant darbuotojui darbo sutartimi suldygtą ar pavestą darbą, ar darbą apie kurį žino darbdavys. Taip pat prie nelaimingo atsitikimo susijusio su darbu priskiriami nelaimingi atsitikimai pakeliui į darbą ar iš darbo, kaip buvo minėta, tai gali būti įvykis pakeliui į tą vietą, kurioje darbuotojui išmokamas darbo užmokestis, vietoje ne įmonės teritorijoje, kur darbuotojas gali būti pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu, įspėjimo apie darbo sutarties nutraukimą laikotarpiu darbdavio suteiktu darbuotojui laisvu nuo darbo laiku ieškotis naujo darbo, vykstant į kitą įmonę ir iš jos.

Nelaimingas atsitikimas, nesusijęs su darbu – įvykis, kurį ištyrus nustatoma, kad nukentėjusysis patyrė traumą ar mirė: norėdamas nusižudyti ar susižaloti; kai prieš jį buvo panaudotas smurtas, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu; kai darė nusikalstamą veiką; kai savavališkai (be darbdavio žinios) dirbo sau (savo interesais).²³

Nelaimingas atsitikimas, nesusijęs su darbu, tai toks įvykis, kurį ištyrus nustatoma, kad darbuotojas veikdamas tyčia patyrė traumą ar mirė dėl to, kad norėjo nusižudyti ar susižaloti, kai susimušė darbo vietoje ar prieš jį buvo panaudotas smurtas, nesusijęs su darbu. Taip pat įvykis, kai darbuotojas mirė dėl lygos nesusijusios su darbu t. y. kai darbuotojas miršta nuo širdies priepuolio po kurio nustatyta, kad darbuotojas sirgo lėtinę širdies lygą, nesusijusią su darbo funkcijomis. Taip pat kai asmuo darė nusikalstamą veiką t. y. grobė medžiagas, įrankius, materialines vertybes, kurie priklauso darbdaviui, arba gaminant nukentėjusiajam kokius nors daiktus asmeniniais tikslais be

²² *Cit. op.* 1, 42 str. 3 d., 1 p.

²³ *Cit. op.* 1, 42 str. 3 d. 2 p.

administracijos ar darbdavio leidimo. Žalos atsiradimas nelaikytinas susijusiu su darbo veikla, jei darbuotojas savavališkai dirbo sau, savo interesais. Reikia atkreipti dėmesį, kad tais atvejais, kai darbuotojas dirba darbdavio interesais darbo sutartimi sulgygtą darbą ar kitą darbdavio pavestą ar su darbdavio žinia atliekamą darbą arba vyksta į darbą ar iš darbo, žalos atsiradimas susijęs su darbo veikla.

Pagal T. Bogdanskio nuomonę, norminiai teisės aktai nepateikia aiškaus atsakymo šiais žalos atsiradimo atvejais: *kai darbuotojas dirba su darbdavio žinia, bet ne darbdavio interesais; kai darbuotojas dirba darbdavio interesais, bet be jo žinios*. Manytina, kad pirmuoju atveju žalos atsiradimas turėtų būti laikomas susijusiu su darbo veikla, nes jei darbdavys leidžia dirbti, vadinasi, jis prisiima ir atsakomybę už žalos atsiradimą. Antruoju atveju, yra svarbi darbo atlikimo vieta – įmonė. Jei darbuotojas dirba darbdavio naudai ir interesais, įmonėje, bet be darbdavio žinios, laikoma, kad tai yra susiję su darbo veikla. Jei darbuotojas dirba darbdavio interesais, bet ne įmonės teritorijoje, jau žalos atsiradimas nelaikytinas susijusiu su darbu. Visais atvejais žalos atsiradimas nebus susijęs su darbu, jei darbuotojas savavališkai dirbo sau (be darbdavio žinios, savo interesais).²⁴

Šiuo atveju, su mokslininko nuomone galima sutikti, kadangi kyla daug neaiškumų sprendžiant, kada įvykis laikytinas susijęs su darbo veikla ir kada nesusijęs, o ypač šiais žalos atsiradimo atvejais: *kai darbuotojas dirba su darbdavio žinia, bet ne darbdavio interesais; kai darbuotojas dirba darbdavio interesais, bet be jo žinios*. Tačiau klausimas kyla, kaip vertinti, kai darbuotojas dirba sau (savo interesais) įmonėje su įmonės vadovo ar padalinio vadovo žinia.

Nelaimingų atsitikimų tyrimo ir apskaitos nuostatose yra punktas, kuris sako, kad N-1 formos aktas surašomas asmeniui, kai nelaimingas atsitikimas darbe įvyksta darbuotojui dirbant sau (savo interesais) įmonėje su įmonės vadovo ar padalinio vadovo žinia.²⁵

Manytina, kad dirbti sau, savo interesais darbo vietoje yra draudžiama. Šiuo atveju viskas priklausytų nuo darbdavio valios ir sąžinės. Šį papunktį reikėtų pakeisti į tai, kad dirbti darbo vietoje savo interesais galima būtų gavus raštišką darbdavio sutikimą. Tai padėtų išvengti ginčytinų situacijų.

Apibendrinant, galima teigti, kad tiek lengvas, tiek sunkus, tiek mirtinas nelaimingas atsitikimas yra reikšmingas ir apie visus nelaimingus atsitikimus reikėtų pranešti VDI tam, kad ta vieta būtų dažniau tikrinama, o darbdavys imtųsi prevencinių

²⁴ BOGDANSKIS T. *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Monografija. Vilnius: VĮ Registro centro Teisinės informacijos departamentas, 2008, p. 92.

²⁵ *Cit. op.* 10, 8.7 p.

priemonių panašioms atsitikimams užkirsti kelią. Taipogi yra svarbu atskirti nelaimingus atsitikimus susijusius su darbu ir nesusijusius, kadangi kyla daug neaiškumų tais atvejais, kai darbuotojas dirba su darbdavio žinia, bet ne darbdavio interesais; kai darbuotojas dirba darbdavio interesais, bet be jo žinios. Taip pat svarbu yra atskirti, kada darbuotojas dirba sau su vadovo sutikimu ir kada darbuotojas dirba sau be vadovo sutikimo.

1.3 Nelaimingų atsitikimų darbe pagrindinės priežastys

Nelaimingo atsitikimo darbe priežastis – reiškinys ar visuma reiškinių, dėl kurių darbuotojas patiria traumą ar kitą žalingą poveikį sveikatai.²⁶

Traumos dažniausia patiriamos, kai darbuotojai menkai apmokyti, naudojama nepritaikyta įranga, netinkamos kolektyvinės apsaugos priemonės arba nenaudojama jokių. Darbų vadovai neįvertina grėsmių ir pavojų, ypač mobiliuose darbo vietose, kur darbo sąlygos keičiasi nuolat ir apsaugos priemonės turi būti parenkamos atsižvelgiant į pavojus, atsirandančius darbo metu. Darbams vykdyti pavojingose zonose, kur nuolat veikia ar gali veikti rizikos veiksniai, neįforminamos paskyros-leidimai, griovimo darbams neparengiami darbų technologijos projektai. Tik teisingai nustatius nelaimingo atsitikimo darbe priežastis galima numatyti efektyvias prevencijos priemones, kaip išvengti ar kontroliuoti pavojus darbo vietose.

Taigi galime išvardinti pagrindines nelaimingų atsitikimų darbe priežastys:

1. Saugos ir sveikatos norminių aktų pažeidimas darbo vietoje;
2. Teisės aktų pažeidimai statybvietėse ir statiniuose;
3. Eismo taisyklių pažeidimas;
4. Elektrosaugos reikalavimų pažeidimas;
5. Priešgaisrinės saugos reikalavimų pažeidimas;
6. Aplinkosaugos reikalavimų pažeidimas.

LAT yra išaiškinęs, kad saugių ir sveikatai nekenksmingų darbo sąlygų sudarymas yra vienas iš darbo santykių teisinio reglamentavimo principų (DK 2 straipsnio 1 dalies, 5 punktas). Realus nurodyto principo įgyvendinimas užtikrinamas nustatant pagrindinius teisinius darbuotojų saugos ir sveikatos (t. y. darbo aplinkos, darbo vietų, darbų organizavimo) reikalavimus, darbdavio pareigą garantuoti darbuotojų saugą ir sveikatą, šios pareigos įgyvendinimo kontrolę bei atsakomybę už jos pažeidimą.²⁷

Galima pabrėžti, kad darbdavio atsakomybės pagrindas – darbuotojų saugos ir sveikatos norminių aktų nuostatų pažeidimas. Žmogaus gyvybė ir sveikata yra absoliučios

²⁶ *Cit. op.* 10, 5 p.

²⁷ LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 12 10 nut. civ. b. D. G., V. G., v AB „Achema“, Nr. 3K-3-556/2008

vertybės ir prigimtinės teisės, todėl bet koks jų pažeidimas neteisėtas. Darbuotojas dirba darbdavio naudai, todėl darbdavys privalo užtikrinti saugias ir sveikas darbo sąlygas, o darbuotojo susižalojimo darbe atveju jam kiek įmanoma paprastesniu ir greitesniu būdu turi būti atlyginta visa žala.

Taip pat LAT yra pabrėžęs, kad darbdaviai privalo taip organizuoti darbus ir sudaryti tokias sąlygas, kad darbuotojai būtų skatinami laikytis saugos darbe reikalavimų ir būtų užtikrinamas saugus jų darbas pagal saugos darbe norminių aktų nuostatas (darbuotojai instruktuojami ir su saugaus darbo instrukcijomis supažindinami pasirašytinai).²⁸

Žinoma darbdavys negali būti tikras, kad jo darbuotojai elgsis taip, kaip jiems buvo liepta dirbdami vieni, tačiau bent jau darbdavys iš savo pusės bus padaręs tai, kas priklauso.

Valstybinė darbo inspekcija teikia informaciją apie mirtinus nelaimingus atsitikimus darbe, įvykusius 2010 metų sausio mėnesį: bendrovės ekonominė veikla – grūdinių augalų auginimas, žuvusiojo profesija – pagalbinis darbininkas, darbo stažas dirbant šioje įmonėje – 9 mėnesiai. Bokštiniame grūdų sandėlyje, sraigtiniam transporteriui nustojus traukti iš talpos grūdus, įlipęs valyti bokštinio grūdų sandėlio talpą grūduose nuskendo pagalbinis darbininkas. Nelaimingo atsitikimo priežastys: bendrovėje neatliktas rizikos vertinimas, nenumatytos ir neįgyvendintos priemonės, skirtos saugiai aptarnauti bokštinių grūdų sandėlį; bendrovė neturėjo bokštinio grūdų sandėlio dokumentų su privalomais jo saugaus naudojimo reikalavimais; nukentėjusysis bei kiti kartu dirbę darbuotojai nebuvo papildomai instruktuoti, juos paskyrus dirbti prie grūdų sandėliavimo įrenginių.²⁹

Taigi galima teigti, kad darbdavys tausodamas savo lėšas ir laiką neatliko rizikos vertinimo, nenumatė ir neįgyvendino priemonių, skirtų saugiai aptarnauti bokštinių grūdų sandėlį, taipogi neturėjo jokių dokumentų įrangai, darbuotojai nebuvo instruktuoti. Tai rodo ne tik darbdavio aplaidumą, tačiau ir pačio darbuotojo, kuris pagal DK 275 str. 1 d. 5 p. *privalo atsisakyti dirbti, jeigu yra pavojus darbuotojų saugai ir sveikatai, taip pat dirbti tuos darbus, kuriuos saugiai atlikti nėra apmokytas, jei neįrengtos kolektyvinės apsaugos priemonės ar pats neaprūpintas reikiamomis asmeninės apsaugos priemonėmis*. Realybėje tas punktas ne visada įgyvendinamas, kadangi darbuotojai nenorėdami prarasti

²⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 09 20 nut. civ. b. R. D. v. B. *Repecko krovinių pervežimo įmonė „Ergas“*, Nr. 3K-3-453/1999.

²⁹ Valstybinės darbo inspekcijos informacija apie mirtinus ir sunkius nelaimingus atsitikimus darbe, įvykusius 2010 metais. Prieiga per internetą: < <http://www.vdi.lt/index.php?1650937179> > [žiūrėta 2011-01-02].

darbo, nes reikia išlaikyti šeimas, nepaiso darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų, nepriekaištauja darbdaviui ir dirba tokiomis sąlygomis, kurias sudaro darbdavys.

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad darbdavys visada turi atsakyti, jeigu nebuvo laikomasi darbų saugos, nebuvo sudarytos tinkamos darbo sąlygos. Taip pat darbdavys turi imtis prevencinių priemonių, kad panašūs nelaimingi atsitikimai neįvyktų ateityje. Prevencijos priemonių tikslas numatyti būdus, kaip pašalinti nelaimingą atsitikimą įtakojusias priežastis, todėl tarp planuojamų priemonių ir nelaimingo atsitikimo priežasčių turi būti ryšys. Tik teisingai ir išsamiai nustatčius nelaimingo atsitikimo aplinkybes bei priežastis galima bus parengti efektyvias prevencijos priemones. VDI turi tikrinti, ar darbdavys tikrai vykdo visas prevencines priemones, kadangi įgyvendinus visas prevencines priemones užkertamas kelias panašioms nelaimingoms atsitikimams.

Būtina aptarti ir tai, kad svarbi nelaimingų atsitikimų darbe priežastys yra ta, kad nebuvo atliktas **rizikos vertinimas**. Rizikos vertinimą būtina atlikti tam, kad sumažėtų nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų skaičius. Jei rizikos vertinimas atliekamas gerai, jis gali pagerinti darbuotojų saugą ir sveikatą ir apskritai verslo rezultatus.

Manytina tam, kad tinkamai įvertinti įmonės rizikos veiksniai pirmiausia būtina nustatyti pavojus ir kam jie gali pakenkti. Darbdavys turėtų pasivaikščioti po darbovietę ir apsižiūrėti, kas gali padaryti žalos. Taip pat pasikalbėti su darbuotojais apie jiems iškilusias problemas. Kiekvienu atveju svarbu nustatyti, kaip žmonės gali nukentėti, t. y. kaip jie gali susižeisti ar pakenkti savo sveikatai; nuspręsti, kaip pašalinti arba sumažinti rizikos veiksniai t. y. tai, kas pavojinga, pakeisti tuo, kas nepavojinga arba mažiau pavojinga; kovoti su rizikos veiksniais jų atsiradimo šaltinyje; stengtis tobulinti apsaugos lygį ir kt.

Labai didelę riziką kelia **alkoholis**. Tyrimais įrodyta, kad neblaivumas darbe sudaro realią grėsmę nelaimingoms atsitikimams įvykti, nes tikimybė susižaloti esant neblaiviam padidėja 10-15 kartų. Tai patvirtina ir Valstybinėje darbo inspekcijoje turimi statistiniai duomenys: per pastaruosius dešimt metų šalies įmonėse, įstaigose ir organizacijose darbe žuvo ar buvo sunkiai sužalota per 500 neblaivių darbuotojų, iš jų apie 400 – mirtinai (tai sudaro apie trečdalį visų žuvusiųjų darbe). Daugelio šalių ekspertai ir patys darbdaviai pripažįsta, kad dirbant neblaiviems mažėja darbo našumas, jo kokybė ir tikslumas, didėja konfliktų, pravaikštų tikimybė, žalą patiria šeima, nukenčia įmonės, įstaigos ar organizacijos įvaizdis.³⁰

Taip pat yra nurodytos priemonės, kaip kovoti su alkoholiu darbe:

³⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausiojo Valstybinio Darbo Inspektoriatas Įsakymas „dėl neblaivumo darbe keliamos rizikos ir su ja susijusių nelaimingų atsitikimų darbe (avarijų) prevencijos priemonių įgyvendinimo šalies įmonėse, įstaigose, organizacijose“ 2008 06 20. Nr. V-181 (Žin., 2008, Nr.73-2849).

- išnagrinėti alkoholio prieinamumą bei su tuo susijusias aplinkybes;
- identifikuoti galimas alkoholio slėpimo vietas, taip pat vietas, kuriose yra tikimybė, kad darbuotojai gali vartoti alkoholį ar dirbti jo paveikti;
- galimas alkoholio įsigijimo vietas (parduotuvės, degalinės, kioskai, kavinės, restoranai, barai, viešbučiai ir pan.);
- alkoholio įsinešimo į darbo vietas galimybes;
- darbuotojų, linkusių į alkoholio vartojimą, rizikos grupes ir kt.³¹

Iš pateikto matome, kad yra kovojama su neblaivumu darbe. Tačiau, ar yra laikomasi tų taisyklių, ar darbdaviai tikrai kontroliuoja savo darbuotojus? Nelaimingo atsitikimo darbe atveju yra atsižvelgiama į visas aplinkybes (ar darbuotojas nukentėjo dėl savo paties girtumo, ar nelaimingą atsitikimą darbe lėmė ir kiti veiksniai, pavyzdžiui: netinkamos ir nesaugios darbo sąlygos). Įvykio pripažinimas draudiminiu ar nedraudiminiu kiekvieną kartą nagrinėjamas individualiai ir sprendžiamas iš visų byloje pateiktų ir gautų papildomų dokumentų.

LAT yra išaiškinęs, kad darbdavys kaip didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, neužtikrina saugių darbo sąlygų, nes privalėjo taip organizuoti darbą, kad darbuotojai neturėtų galimybės darbo metu girtauti, o neblaivūs darbuotojai būtų nedelsiant nušalinti nuo darbo. Kasatoriaus teiginį, kad jis ėmėsi visų įmanomų priemonių saugioms darbo sąlygoms užtikrinti, paneigia pirmiau nurodytas teismų nustatytas faktas.³²

Taigi matome, kad darbdavys turi užtikrinti, kad darbuotojai būtų blaivūs darbo vietoje, ypač dirbant su didesnio pavojaus šaltiniais, tačiau tai ne visada yra įmanoma. Jeigu įvykis nėra pripažįstamas draudiminiu, patirtą žalą turi atlyginti darbdavys, tačiau tai vėlgi priklauso nuo įvairių aplinkybių.

Kitoje byloje LAT yra išaiškinęs, kad ieškinys dėl didesnio pavojaus šaltinio padarytos žalos atlyginimo gali būti atmestas CK 6.282 straipsnio 1 dalyje nustatytu pagrindu (dėl nukentėjusiojo kaltės) tik tada, kai padaroma išvada, jog žalos atsiradimo svarbiausia priežastis yra kalti nukentėjusiojo veiksmai. Tačiau kai nelaimingo atsitikimo darbe metu atimama gyvybė darbuotojui, kuris darbo vietoje nukentėjo nuo darbdavio valdomo didesnio pavojaus šaltinio, tai darbdavio kaltė, pasireiškianti nesugebėjimu užtikrinti kontrolės, kad darbo vietoje nebūtų vartojamas alkoholis ir kad nuo alkoholio apsvaigęs darbuotojas jo ir kitų asmenų saugumo užtikrinimui būtų nušalintas nuo darbo,

³¹ *Ibid.*

³² LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 11 17 nut. civ. b. *V. M., I. M. S. M. v. AB „Lietuvos geležinkeliai“*, Nr. 3K-3-566/2008

nėra pagrindas visiškai atleisti darbdavį nuo atsakomybės CK 6.282 straipsnio 1, 2 dalyse nustatytais pagrindais.³³

Matome, kad darbdavys visais atvejais turi atlyginti patirtą žalą tuo atveju, jeigu nesugebėjo sudaryti saugių ir sveikatai nekenksmingų darbo sąlygų, taipogi dėl maitintojo netekimo patirtą žalą. Pagal CK 6.282 str. 1 d. į nukentėjusio asmens kalbę neatsižvelgiama išieškant dėl maitintojo gyvybės atėmimo atsiradusią žalą ir atlyginant laidojimo išlaidas. Galima teigti, kad tai yra teisinga. Neleistina, kad darbdavys, siekdamas darbo našumo rodiklių ir pelno, rizikuotų neblaivaus dirbančiojo sveikata ir gyvybe, tikėdamasis laimingos baigties ir atliktų darbo rezultatų. Už šią riziką jis privalo atsakyti ir moraliai, ir materialiai, ne tik tuo atveju, kai darbuotojas miršta, bet ir visais kitais atvejais. Darbdavys turi kontroliuoti darbuotojus darbo vietoje, nes tik jis yra už juos atsakingas. Darbuotojo neblaivumas nepašalina darbdavio pareigos užtikrinti saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas. Tačiau, jeigu darbuotojas grįždamas namo išgėrė, nors darbo metu buvo blaivus, pateko į eismo įvyki, dėl kurio mirtinai susižalojo, manytina, tuo atveju darbdavys neturėtų atsakyti ir padengti dėl maitintojo netekimo atsiradusią žalą taip pat atlyginti laidojimo išlaidas, kadangi darbuotojas jau nebuvo darbo vietoje, darbdavys negalėjo jo kontroliuoti.

Todėl, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimu buvo pripažinta, kad šių įvykių priskyrimas nedraudiminiams „ta apimtimi, kuria draudiminiais įvykiais nepripažįstami nelaimingi atsitikimai darbe arba nustatytos ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jie yra įvykę apdraustajam esant neblaiviam arba apsvaigusiam nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, bet nelaimingus atsitikimus darbe arba ūmias profesines ligas lėmė ne jo neblaivumas arba apsvaigimas nuo narkotinių, toksinių ar psichotropinių medžiagų, o netinkamos, nesaugios, nesveikos darbo sąlygos, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalies nuostatai „Kiekvienas žmogus <...> turi teisę turėti tinkamas, saugias ir sveikas darbo sąlygas, gauti <...> socialinę apsaugą nedarbo atveju“, 52 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui.“³⁴

³³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 02 22 nut. civ. b. V. M., I. M. S. M. v. AB „Lietuvos geležinkeliai“, Nr. 3K-3-130/2008.

³⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutarimas byloje Nr. 56/06 „Dėl Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) nuostatos ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 13 punkto (2004 m. kovo 22 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2008, Nr. 51-1904.

Šiuo pagrindu 2008 m. lapkričio 11 d. buvo pritarta Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos teiktam Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo pakeitimo projektui, kuriuo siekiama pašalinti prieštaravimus tarp Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatų ir Nelaimingų atsitikimų darbe bei profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo. Įstatymo projektu siūloma numatyti, kad draudiminiais įvykiais nebūtų pripažįstami tik tie nelaimingi atsitikimai darbe arba ūmios profesinės ligos, kuriuos ištyrus teisės aktų nustatyta tvarka nustatoma, kad jie yra įvykę esant tinkamoms, saugioms, sveikatai nekenksmingoms darbo sąlygoms, bet dėl apdraustojo neblaivumo. Nelaimingi atsitikimai, įvykę kelyje į darbą arba iš darbo, nebūtų pripažįstami draudiminiais įvykiais tik tuo atveju, jeigu apdraustasis, vadovaujantis kompetentingų institucijų išvadomis, nukentėjo dėl savo paties neblaivumo. Šiuo atveju būtų galima tikėtis objektyvesnio nelaimingų atsitikimų darbe priežasčių bei aplinkybių vertinimo bei būtų skiriamos išmokos apdraustiesiems, jeigu jie nukentėjo darbe ne dėl to, kad buvo neblaivūs, o dėl kitų aplinkybių. Įstatymo pataisos leistų ne tik darbuotojui įgyvendinti savo konstitucines teises ir DSSI 34 straipsnio 6 punkte numatytą teisę įstatymų nustatyta tvarka reikalauti, kad būtų atlyginta žala, padaryta sveikatai dėl nesaugių darbo sąlygų. „Darbdavys, nesant įstatyme numatytų jo atsakomybę eliminuojančių sąlygų, įstatymų nustatyta tvarka atsako ir už dėl nelaimingo atsitikimo darbe, kuris nepripažintas draudiminiu įvykiu, atsiradusią žalą“. Taigi atitinkamus atvejus pripažinus draudiminiais, darbdavys jau nebeturėtų pareigos atlyginti turtinę žalą darbuotojui.³⁵

Galima pažymėti tai, kad ši pataisa yra labai reikalinga, kadangi darbuotojui esant neblaiviam, nesvarbu dėl kokių priežasčių ir kokiomis aplinkybėmis, nelaimingas atsitikimas darbe pripažįstamas nedraudiminiu. Vadinasi, jei darbo vietoje buvo pažeistos darbuotojų saugos ir sveikatos taisyklės ir darbuotojas buvo neblaivus, į pirmą faktą neatsižvelgiama, o atsižvelgiama tik į darbuotojo neblaivumą. Manytina, kad mokslininkė Aušra Tartilaitė yra teisi sakydama, kad darbuotojo neblaivumas nepašalina darbdavio pareigos užtikrinti saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas, tačiau su mokslininkės teiginiu, kad atitinkamus atvejus pripažinus draudiminiais, darbdavys jau nebeturėtų pareigos atlyginti turtinę žalą darbuotojui, galima nesutikti, kadangi, jeigu draudimas nepadengia visos žalos, likusią žalą turi padengti už įvykį atsakingas asmuo t.y darbdavys. Taigi, darbdavys nuo žalos atlyginimo darbuotojui negali būti atleistas nei vienu, nei kitu atveju.

³⁵ TARTILAITĖ A. *Nelaimingas atsitikimas darbe darbuotojui esant neblaiviam: samprata, prevencija ir teisinė atsakomybė*. Socialinių mokslų studijos. 2010, Nr. 1(5), psl. 321–335. Straipsnis.

Apibendrinant galima teigti, kad viena iš reikšmingiausių ir skaudžiausių priežasčių, dėl kurios įvyksta nelaimingas atsitikimas yra neblaivumas darbe. Tai yra ne tik darbuotojo rūpestis bet ir darbdavio, kadangi jis turi kontroliuoti savo darbuotojus ir tik darbdavys yra atsakingas už saugumą darbo vietoje. Todėl, manytina, kad darbdaviai turėtų sudaryti visas sąlygas, kad darbuotojai negirtautų savo darbo vietoje, taip pat išsiaiškinti alkoholio įsinešimo į darbo vietas galimybes, darbuotojų, linkusių į alkoholio vartojimą, rizikos grupes.

1.4 Profesinių lygų samprata ir klasifikavimas

Sparčiai vystantis pramonei ir žemės ūkiui išauga ir chemijos pramonė, kuri sukuria daug naujų medžiagų. Beveik visos jos plačiai vartojamos tiek pramonėje, tiek žemės ūkyje. Daugelis medžiagų patekusių į žmogaus organizmą gali veikti toksiškai. Įvairiausios mašinos ir įrengimai gana dažnai sukelia triukšmą, vibraciją ar kt. Pažeidus saugumo technikos taisykles, minėtos gamybinės aplinkos ar darbo proceso sąlygos gali sukelti profesines ligas.³⁶

Profesinė liga – ūmus ar lėtinis darbuotojo sveikatos sutrikimas, kurį sukėlė vienas ar daugiau kenksmingų ir (ar) pavojingų darbo aplinkos veiksnių, nustatyta tvarka pripažintas profesine liga.³⁷

Taigi profesinė liga tai darbuotojo sveikatos sutrikimas dėl kenksmingo darbo aplinkos poveikio. Ūmus sveikatos sutrikdymas - tai trumpa, staiga pasireiškianti liga, kai iškyla grėsmė gyvybei. Lėtinis sveikatos sutrikdymas – tai toks sutrikimas, kuri tiesiog gali užtrukti ilgiau gydyti ir pilnas gijimas gali būti neįmanomas.

Pagal mokslininką Juožą Tartilą šis apibrėžimas kritikuotinas, nes aiškinantis, kas yra profesinė liga, remiamasi sąvoka tos profesinės ligos, kurios esmę norime nusakyti. Taigi, profesinės ligos apibrėžimas yra nelogiškas. Jame, be to, pirmiausiai akcentuojamas ūminis sveikatos sutrikimas, tuo tarpu profesinei ligai būdingas lėtinis pobūdis ir tik išimtiniais atvejais jis pasireiškia ūmine forma. „Socialinės apsaugos žodyne“ nurodoma, kad profesinė liga – Lietuvoje nustatyta tvarka pripažintas sveikatos sutrikimas dėl kenksmingų darbo aplinkos veiksnių. Šis apibrėžimas trumpesnis ir tikslesnis.³⁸

Su tokia mokslininko nuomone galima nesutikti, kadangi pasitaiko įvairių profesinių ligų formų ir jos būna ne tik lėtinės. Aiškinant sąvoką, kuri nurodoma

³⁶ ŽIUGŽDA A., BAKŠNYŠ J., MISEVIČIUS I. „Profesinės ligos“, Mokslas, Vilnius, 1976 m. psl. 9.

³⁷ Cit. op. 1, 2 str. 28 d.

³⁸ TARTILAS J. *Darbu saugos teisiniai aktai kritiniu aspektu*. Jurisprudencija, 2008, Nr. 8(110), psl.13-17. Straipsnis.

„Socialinės apsaugos žodyne“, galima būtų pasakyti, kad ji yra tapati sąvokai vartojamai Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme, kadangi ir viena ir kita sąvoka apibrėžia tai, kad liga turi būti pripažinta nustatyta tvarka ir, kad tai yra sveikatos sutrikimas dėl kenksmingų darbo aplinkos veiksnių.

Profesinė rizika – traumos ar kitokio darbuotojo sveikatos pakenkimo galimybė dėl kenksmingo ir pavojingo darbo aplinkos veiksnio ar veiksnių poveikio.³⁹

Galima teigti, kad sveikatos sutrikimą turi sukelti vienas ar daugiau kenksmingų ir pavojingų aplinkos veiksnių (cheminis, fizikinis, biologinis, ergonominis, psichosocialinis ar fizinis). Kenksmingi darbo aplinkos veiksniai mažina organizmo atsparumą ir kitiems išorinės aplinkos veiksniams. Šiandieninėje darbo aplinkoje darbuotojus dažnai veikia keli kenksmingi veiksniai, kurių dydžiai neviršija priimtinos profesinės rizikos, tačiau jų ilgalaikis kompleksinis poveikis neabejotinai skatina tiek bendros, tiek profesinės patologijos atsiradimą. ...Įvertinant riziką darbuotojo sveikatai labai svarbu atsižvelgti ne tik į kenksmingus darbo aplinkos veiksnius ir jų dydžius, bet ir į darbuotojo lytį, amžių bei individualias organizmo savybes. Pavyzdžiui, moterys, jauni asmenys yra kur kas jautresni vibracijos, triukšmo, toksinių medžiagų, sunkiųjų metalų ir kitiems poveikiams.⁴⁰

Tas sutrikimas turi būti nustatyta tvarka pripažintas profesine liga. Profesinę ligą įrodyti yra labai sudėtinga. Ar žmogus susirgo profesine liga dažniausiai nustato gydytojas. Profesinės ligos priežastys tiriamos dalyvaujant valstybiniam darbo inspektoriui, darbdavio ir darbuotojų atstovams. Žmonės, dirbantys užterštose patalpose, naudojantys prastą techniką, nesilaikantys sanitarinių ir higienos reikalavimų, suserga profesinėmis ligomis. Sveikatai kenkia gamybos dulkės, vibracija, triukšmas, sunkių daiktų kilnojimas, dideli temperatūros svyravimai ir kt.

Profesinės ligos skirstomos pagal pasireiškimo laiką ir požymius:

1) lėtinė profesinė liga – darbuotojo sveikatos sutrikimas, kurį sukėlė vienas ar daugiau kenksmingų veiksnių per tam tikrą darbo laiką;

2) ūmi profesinė liga – staigus darbuotojo sveikatos sutrikimas, kurį sukėlė trumpalaikis (vienkartinis arba per vieną darbo dieną) darbo aplinkos pavojingas veiksnys (veiksniai), pasižymintis ūmiu poveikiu.⁴¹

³⁹ *Cit. op.* 1, 2 str. 29 d.

⁴⁰ USTINAVIČIENĖ R., OBELENIS V., BAGDONIENĖ T. ir kt. *Darbo medicina*. UAB „Pozicija“, Vilnius, 2007 m., psl. 37-38.

⁴¹ *Cit. op.* 1, 42 str. 4 d.

Ūminės profesinės ligos pasitaiko retai. Jos gali atsirasti dėl stipraus kenksmingo veiksnio poveikio: pvz., darbe veikiant didelės koncentracijos nuodingoms medžiagoms, jonizuojančiai spinduliuotei, stipraus sprogimo bangai. Ligos požymiai atsiranda greitai.

Dažniausiai sergama lėtinėmis profesinėmis ligomis. Jas sukelia nedidelės, ilgą laiką veikiančios, kenksmingų medžiagų koncentracijos ar vidutinio stiprumo kenksmingi veiksniai.

Lėtinės profesinės ligos gali pažeisti įvairius organus ir sistemas. To pasekoje gali kilti nervų sistemos, širdies ir kraujagyslių sistemos, kraujodaros funkcijos pažeidimai. Gali nukentėti atskiri organai: kepenys, inkstai, pasireikšti reprodukcijos sutrikimai, vystytis vėžys.

Tuo laikotarpiu, kai Lietuvą buvo okupavusi Sovietų sąjunga, profesinės lygos dar buvo skirstomos į specifines ir nespecifines. Specifinės (tikrosios) profesinės ligos sudarė pagrindinę grupę. Joms priklausė tik tos ligos, kurias sukelia tik profesiniai kenksmingi faktoriai, kurios išsivysto tik tam tikroje gamybinėje aplinkoje, pavyzdžiui, apsinuodijimas manganu, benzolu, lydytojų karštligė, silikozė ir kt. Nespecifinės (netikrosios) profesinės ligos sudarė antrą grupę. Jas galėjo sukelti ir profesiniai kenksmingi faktoriai, ir kitos priežastys. Esant tam tikroms gamybinės aplinkos ir darbo proceso sąlygoms, bendros ligos tampa profesinėmis. Pavyzdžiui, tuberkuliozė nėra profesinė liga, bet ji gali būti laikoma profesine, jei išsivystė medicinos darbuotojui, turinčiam nuolatinį kontaktą su atvira tuberkulioze sergančiais ligoniais. Šiuo atveju tuberkuliozė turi būti diagnozuojama labai atsargiai, tik kai yra nepaneigiamų dokumentinių duomenų, kad, prieš pradėdamas dirbti su tuberkulioze sergančiais ligoniais, medicinos darbuotojas nesirgo tuberkulioze.⁴²

Apibendrinant, galima teigti, tam, kad sergamumas profesinėmis ligomis būtų mažesnis, reikia tobulinti techniką ir technologijas, darbo organizacines priemones, asmenines apsaugos priemones ir sveiką gyvenimą. Neabejotina reikšmė profesinių ligų profilaktikoje tenka tinkamai naudojamoms asmeninėms apsaugos priemonėms, racionaliai mitybai ir poilsiui bei atsisakymui nuo kenksmingų gyvenimo veiksnių. Tam, kad sumažinti profesinių ligų kilimą, darbdaviams reikėtų labiau informuoti darbuotojus apie pavojų, kuris jiems gali kilti dirbant vieną ar kitą darbą. Darbdaviai turėtų dažniau siųsti tikrinti sveikatą tuos darbuotojus, kurie dirba pavojingą darbą. Be to darbuotojai patys turėtų būti atidesni. Svarbiausia, kad darbdaviai turėtų stengtis pagerinti darbo sąlygas taip, kad pavojingi ir kenksmingi sveikatai veiksniai būtų kuo mažesni, o ateityje visai išnyktų. Tuos darbuotojus, kurie dirba pavojingą sveikatai ir gyvybei darbą,

⁴² *Cit. op. 36.*

reikia aprūpinti reikalingomis apsaugos priemonėmis, kad kuo mažiau rizikuotų savo sveikata.

2. Pranešimai apie nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas

Visų nelaimingų atsitikimų darbe, pakeliui iš jo ar į jį tyrimą, apskaitą, nagrinėjimo tvarką nustato Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatai, taip pat LR darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 43 straipsnis. Profesinių ligų tyrimą ir apskaitą reglamentuoja profesinių ligų tyrimo ir apskaitos nuostatai taip pat LR darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas. Šių nuostatų privalo laikytis visos įmonės, įstaigos, organizacijos, organizacinės struktūros, fiziniai asmenys.

Taigi darbuotojas, nukentėjęs dėl nelaimingo atsitikimo darbe, ūmios profesinės ligos ar incidento, asmuo, matęs įvykį arba jo pasekmes, privalo nedelsdamas apie tai pranešti padalinio vadovui, darbdaviui atstovaujančiam asmeniui, įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybai, jeigu pajėgia tai padaryti.⁴³

Mirtinų ir sunkių nelaimingų atsitikimų darbe, taip pat kai darbuotojas įmonėje mirė dėl ligos, nesusijusios su darbu, atvejais darbdaviui atstovaujantis asmuo ar darbdavio įgaliotas asmuo nedelsdamas privalo pranešti atitinkamos apylinkės prokuratūrai ir Valstybinei darbo inspekcijai. Ūmių profesinių ligų, dėl kurių nukentėjęs asmuo mirė, atvejais darbdaviui atstovaujantis asmuo ar darbdavio įgaliotas asmuo nedelsdamas privalo pranešti ir Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos prie Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau - Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnyba) teritorinei įstaigai.⁴⁴

Pranešimų apie nelaimingus atsitikimus, susijusius su darbu, iš jų apie nelaimingus atsitikimus pakeliui į darbą ar iš darbo, apie nelaimingus atsitikimus, nesusijusius su darbu, profesines ligas ir jų registravimo tvarką nustato atitinkamai Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatai, Profesinių ligų tyrimo ir apskaitos nuostatai.⁴⁵

Taigi, kiekvienas darbuotojas turi žinoti, kaip elgtis nelaimingo atsitikimo atveju. Nukentėjęs asmuo (jei jis pajėgus) ar matęs įvykį darbuotojas privalo apie nelaimingą atsitikimą nedelsdamas pranešti padalinio, įmonės vadovui, įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybai.

Taip pat matęs įvykį darbuotojas turi nedelsdamas suteikti nukentėjusiajam pirmąją medicinos pagalbą. Įmonės vadovas, sužinojęs apie įvykį, privalo užtikrinti pirmosios medicinos ar kitokios pagalbos suteikimą, esant reikalui, nugabenti

⁴³ *Cit. op.* 1, 43 str. 1 d.

⁴⁴ *Cit. op.* 1, 43 str. 2 d.

⁴⁵ *Cit. op.* 1, 43 str. 4 d.

nukentėjusį į gydymo įstaigą, organizuoti nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą. Jeigu įmonėje įvyko sunkus ar mirtinas nelaimingas atsitikimas, įmonės vadovas ar darbdavio įgaliotas asmuo telefonu, faksu ar kitomis ryšio priemonėmis privalo nedelsiant pranešti:

- apylinkės prokuratūrai;
- valstybinės darbo inspekcijos teritoriniam skyriui (nustatytos formos pranešimas);
- nukentėjusiojo šeimai ar jo atstovams.⁴⁶

Darbo vieta, kurioje įvyko nelaimingas atsitikimas, įrenginių būklė turi būti išsaugoti taip, kaip buvo nelaimingo atsitikimo darbe metu. Būtinus pakeitimus, prieš tai nufilmavus, nufotografavus, nubraižius atsitikimo vietą, galima daryti tik tuo atveju, jei kiltų pavojus kitų asmenų gyvybei ar sveikatai.

Lietuvos Respublikos darbo kodekse yra vienas straipsnis, kuris sako, kad darbuotojas, nukentėjęs dėl nelaimingo atsitikimo darbe, ūmios profesinės ligos, jeigu pajėgia, taip pat asmuo, matęs įvykį arba jo pasekmes, privalo nedelsdami apie tai pranešti padalinio vadovui, darbdaviui, įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybai. Nelaimingų atsitikimų darbe, dėl kurių nukentėjęs asmuo mirė, sunkių nelaimingų atsitikimų darbe atvejais, taip pat kai darbuotojas mirė darbovietėje dėl ligos, nesusijusios su darbu, darbdavys nedeldamas privalo pranešti apylinkės prokuratūrai, Valstybinei darbo inspekcijai. Ūmių profesinių ligų, dėl kurių nukentėjęs asmuo mirė, atvejais darbdavys nedeldamas privalo pranešti atitinkamos apylinkės prokuratūrai, Valstybinei darbo inspekcijai ir Visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos teritorinei įstaigai.⁴⁷

Faktiškai tas straipsnis atkartoja Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatus. Galima teigti, kad Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (toliau LR DK) turėtų daug plačiau reglamentuoti nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas, kadangi LR DK net nepateikia konkrečių savokų paaiškinimų nekaltant apie nelaimingų atsitikimų tyrimą ir apskaitą. Lietuvoje nelaimingų atsitikimų darbe problema itin aktuali, apie tai byloja nelaimingų atsitikimų darbe statistikos duomenys. LR DK turėtų būti atskiras skyrius įvardytas kaip: „Nelaimingi atsitikimai darbe ir profesinės ligos“. Tokiu atveju būtų daug paprasčiau, nereikėtų klaidžioti po atskirus įstatymus.

Būtina aptarti ir tai, kad labai dažnai pasitaiko nuslėptų nelaimingų atsitikimų darbe. Darbe įvykusią nelaimę nuslėpti nėra lengva ir nenaudinga tiek darbdaviui, tiek pačiam nukentėjusiajam. Sunkius ar mirtinus atvejus nuslėpti beveik neįmanoma.

⁴⁶ *Cit. op.* 10, 20 p.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, patvirtintas 2002 m. birželio 4 d. įstatymu Nr. IX-926. Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569, 281 str.

Nuslėpęs nelaimingą atsitikimą, nerodęs darbuotojo darbo laiko ar sumokėjęs už tai pinigus darbdavys rizikuoja įkliūti vėliau. Be to, vadovui naudinga iširti nelaimę, kad ši nepasikartotų, kad būtų priimti prevenciniai sprendimai. Taip pat ir nukentėjusiajam nėra jokio tikslo meluoti – ištyrus nelaimingą atsitikimą, darbuotojas gauna visą jam priklausančią atlygį. Būna atveju, kai apie nelaimę nepranešęs žmogus patirtų sužalojimų pasekmes pajunta po kiek laiko, tačiau įrodyti darbdavio kaltę jau būna sunku. Kartais nukentėjusieji tvirtina, kad turi nedarbingumą, o vėliau, kai darbdavys nesumoka žadėto atlygio, pakeičia parodymus. Įmonė, kurioje įvyko sunkus ar mirtinas nelaimingas atsitikimas, VDI inspektoriai dažniau lanko, tikrina ir stebi dar dvejus ar trejus metus – jeigu per tą laiką nelaimė neįvyksta, intensyvi kontrolė nutraukiama.

Apibendrinant, būtina pažymėti, kad įstatymo leidėjas gana atlaidžiai reglamentuoja nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas. Siekiant išvengti skaudžių padarinių, būtina imtis visų įmanomų priemonių – pradedant nuo apeliavimo į darbo sutarties šalių sąmoningumą, bendradarbiavimą, baigiant baudomis ir kitomis sankcijomis. Manytina, kad pranešti visoms įmanomoms įstaigoms būtina ne tik sunkių ar mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe atveju, bet ir lengvų, kadangi darbdaviui apie įvykusį lengvą nelaimingą atsitikimą darbe VDI teritoriniam skyriui pranešti nereikia. Jis tik turi pateikti jau iširto lengvo nelaimingo atsitikimo darbe aktą. Pranešant apie lengvus nelaimingus atsitikimus darbe darbdavys tarsi išpėjamas apie galimus sunkesnius padarinius. Taip pat, nesvarbu, kokio masto nelaimingas atsitikimas darbe, ta darbo vieta turėtų būti daug dažniau tikrinama. Tokiu atveju tiek patys darbuotojai, tiek darbdaviai daug atidžiau žiūrėtų į savo darbą ir stengtųsi nepažeisti darbų saugos taisyklių. Darbo teisinių santykių subjektai privalo laikytis įstatymų bei kitų teisės aktų nustatytų pareigų. Darbuotojų pareiga – dirbti dorai, sąžiningai, laikytis darbo drausmės ir kt., o darbdavys privalo tinkamai organizuoti darbuotojų darbą.

3. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų tyrimas

3.1 Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas

Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą reglamentuoja LR darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 44 straipsnis ir Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatai.

Visi nelaimingi atsitikimai darbe, profesinės ligos privalo būti ištirti, tyrimo rezultatai surašyti nustatytos formos dokumentuose ir užregistruoti Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos bei Profesinių ligų tyrimo ir apskaitos nuostatų nustatyta tvarka.⁴⁸

Lengvus nelaimingus atsitikimus darbe tiria įmonės dvišalė komisija. Organizuoti lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą bei sudaryti dvišalę tyrimo komisiją yra darbdavio pareiga. Įmonės vadovui atsisakius organizuoti nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą, darbuotojų atstovai, nukentėjęs asmuo arba jo atstovas ar jo šeima apie tai praneša Valstybinei darbo inspekcijai. Tais atvejais VDI nelaimingam atsitikimui darbe tirti skiria VDI inspektorius.⁴⁹

Sunkius ir mirtinus nelaimingus atsitikimus darbe tiria Valstybinės darbo inspekcijos inspektorius, dalyvaujant darbdavio atstovui ir darbuotojų atstovui saugai ir sveikatai. Atliekant tyrimą, gali dalyvauti draudimo įstaigos atstovas, mokymo įstaigos atstovas, nukentėjęsysis arba jo atstovas. Jeigu darbdavio ir (ar) darbuotojų, nukentėjusiojo ar draudimo įstaigos atstovai nedalyvauja atliekant tyrimą, Valstybinės darbo inspekcijos inspektorius tiria nelaimingą atsitikimą darbe be jų.⁵⁰

Matome, kad tiriant sunkius ir mirtinus nelaimingus atsitikimus darbe yra būtinas VDI inspektorius dalyvavimas. Manytina, kad tuo atveju nelaimingas atsitikimas yra tiriamas objektyviau, išnagrinėjant visas priežastis ir aplinkybes, kadangi VDI inspektorius nėra suinteresuotas tyrimo baigtimi ir yra šališkas.

Lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo komisija sudaroma dvišaliu principu iš darbdavio ir darbuotojų atstovų ir tvirtinama įmonės vadovo įsakymu ar kitu tvarkomuoju dokumentu. Atliekant tyrimą, gali dalyvauti pats nukentėjęsysis. Jo dalyvavimas yra įtvirtintas Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 44 straipsnio 3 punkte, todėl šalių sutikimo ar leidimo dalyvauti tiriant nelaimingą atsitikimą jam

⁴⁸ *Cit. op.* 1, 44 str. 2 d.

⁴⁹ „Lengvų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas ir dokumentų įforminimas (Rekomendacijos)“. Prieiga per internetą: < <http://www.vdi.lt/index.php?-1346461647> > [žiūrėta 2011-02-02].

⁵⁰ *Cit. op.* 10, 31 p.

neriekia, šalys negali apriboti jo teisės dalyvauti tyrime. Tačiau nukentėjusysis nėra komisijos narys ir tomis teisėmis, kurios suteiktos komisijai, nesinaudoja.

Nelaimingų atsitikimų tyrimą reglamentuojančiuose dokumentuose nenurodyta, kiek asmenų turėtų atstovauti kiekvieną šalį, tačiau sudarant komisijas rekomenduotina laikytis paritetinio principo, t.y. komisiją sudaryti iš vienodo šalių atstovų skaičiaus, kuris gali būti priimtas šalių susitarimu.

Darbdavio atstovą skiria įmonės vadovas, kurią pasirenka pats. Jeigu darbdavys yra fizinis asmuo, darbdavį atstovauja jis pats arba jo paskirtas darbuotojas. Darbuotojus atstovauja darbuotojų susirinkime išrinktas darbuotojų atstovas saugai ir sveikatai. Pažymėtina, kad tai turi būti ne administracijos darbuotojas, o darbuotojų atstovas, kurių darbuotojai patys ir išsirenka. Įmonės padalinių ir darbuotojų, kuriems atstovauja darbuotojų atstovas saugai ir sveikatai, skaičių nustato darbuotojų atstovai. Jei įmonėje yra daugiau kaip vienas darbuotojų atstovas saugai ir sveikatai, vienas iš jų renkamas vyresniuoju, kuris koordinuoja visų įmonės darbuotojų saugai ir sveikatai veiklą. Nereti atvejai, kai darbuotojus atstovauja įmonėje veikiančios profesinės sąjungos.⁵¹

Sudarant komisiją, deja, pasitaiko problema, kai yra pažeidžiamas dvišalės komisijos sudarymo principas. Pvz., tiriant lengvą nelaimingą atsitikimą, įvykusį 2009-08-17 UAB „Pigu“, darbdavį atstovavo pats direktorius, o darbuotoją - direktoriui pavaldį įmonės teisininkė. Arba, tiriant nelaimingą atsitikimą, įvykusį 2009-08-28 Vilniaus Talat-Kelpšos konservatorijoje elektrikui, darbdavio atstovu komisijoje buvo patvirtintas pastatų priežiūros ir eksploatacijos specialistas, o darbuotoją - direktoriaus pavaduotojas. Akivaizdu, kad ir vienu, ir kitu atveju komisijos buvo sudarytos iš darbdavio atstovų, taip pažeidžiant dvišalės komisijos sudarymo principą.⁵²

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad tokiu savo elgesiu darbdavys pažeidžia darbuotojo teisę dalyvauti komisijoje, taip pat lengvų nelaimingų atsitikimų aktų analizė rodo, kad įmonių dvišalių komisijų nurodomos aktuose priežastys labai dažnai būna formalios, dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo apkaltinant nukentėjusį darbuotoją. Toks darbdavio elgesys yra neleistinas, kadangi darbuotojo atstovas negali apginti nukentėjusiojo darbuotojo, o darbdaviui pavaldūs komisijos nariai viską daro darbdavio naudai, neatsižvelgdami į nukentėjusiojo darbuotojo interesus. Aišku, darbdaviui yra parankiau apkaltinti darbuotoją dėl įvykusio incidento, tokiu atveju darbdavys atsikrato atsakomybės, administracinių baudų, VDI patikrinimų. VDI, matydama, kad komisija

⁵¹ *Cit. op. 49.*

⁵² *Cit. op. 49.*

buvo sudaryta pažeidžiant dvišalės komisijos sudarymo principą, turėtų pati dalyvauti lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrime.

Ištyrus nelaimingą atsitikimą nustatomos jo aplinkybės ir priežastys, taip pat nustatomas įvykio ryšys su darbu.

Kaip jau buvo minėta nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybės - tai sąlygos, buvusios ar susidariusios įvykio metu ir turėjusios įtakos nelaimingam atsitikimui darbe įvykti, arba jį lėmusios.⁵³

Galima pažymėti, kad yra būtina atskleisti sąlygas, kurios turėjo įtaką įvykti nelaimingam atsitikimui, tarp jų, techninius bei organizacinius klausimus. Kuo išsamiau ir objektyviau bus nustatytos įvykio aplinkybės, tuo tiksliau bus galima nustatyti nelaimingo atsitikimo darbe priežastis ir parengti efektyvesnes prevencijos priemonės.

Tiriant nelaimingą atsitikimą, įvykio aplinkybės nustatomos bei aprašomos remiantis nukentėjusiojo, įvykį mačiusių bendradarbių, vadovų paaiškinimais, dokumentų nagrinėjimo rezultatais, įrengimų būklės, nukentėjusiojo darbo vietos bei darbo aplinkos analize ir kita informacija. Labai svarbu, kad įvykio aplinkybės būtų išnagrinėtos išsamiai ir objektyviai, nes remiantis jomis formuluojamos nelaimingo atsitikimo priežastys bei numatomos prevencijos priemonės, kad panašūs nelaimingi atsitikimai nesikartotų ateityje. Duomenys nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybių aprašyme pateikiami pagal jų priežastinį ryšį su nelaimingu atsitikimu. Informacija, kuri nesusijusi su nelaimingu atsitikimu, aprašant aplinkybes, neturėtų būti pateikiama.

Įmonės vadovas ar padalinio vadovas įmonėje, kurioje įvyko nelaimingas atsitikimas darbe, privalo darbo vietą ir įrenginių būklę iki nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo pradžios išsaugoti tokius, kokie jie buvo nelaimingo atsitikimo darbe metu. Būtinai pakeitimai gali būti daromi, jeigu jų nepadarius kiltų pavojus aplinkinių asmenų gyvybei ir sveikatai, tačiau visa tai, kas buvo iki pakeitimų, turi būti raštu ir grafiškai įforminta, nufotografuota ar nufilmuota.⁵⁴

Analizuojant ir aprašant įvykio aplinkybes būtina atkreipti dėmesį į tokius klausimus: kokią užduotį, kokį darbą ir kieno pavedimu bei kokią darbo operaciją atliekant įvyko nelaimingas atsitikimas, kas vykdė darbdavio įgalioto asmens (darbu vadovo) funkcijas; ar nukentėjusiojo darbo vietoje buvo atliktas rizikos vertinimas-identifikuoti pavojai, parengtos ir įgyvendintos prevencijos priemonės nelaimingiems atsitikimams išvengti; koks pavojingas ar kenksmingas rizikos veiksnys (veiksniai) sukėlė nelaimingą atsitikimą darbe, koks to veiksnio šaltinis; ar nukentėjusiojo bei kitų su

⁵³ *Cit. op.* 10, 5 p.

⁵⁴ *Cit. op.* 10, 29 p.

tiriamu įvykiu susijusių asmenų kvalifikacija, profesinis parengimas, mokymas bei instruktavimas darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais atitiko jų atliekamų įvykio metu darbų pobūdį; ar buvo įrengtos reikiamos kolektyvinės apsaugos priemonės, ar jos tvarkingos, ar nukentėjusysis buvo aprūpintas tinkamomis asmeninėmis apsaugos priemonėmis; ar darbuotojas supažindintas su darbo priemonės gamintojo techninėje dokumentacijoje nurodytais jos saugaus naudojimo reikalavimais; ar instrukcijų, pagal kurias instruktuoti darbuotojai, turinys siejasi su nukentėjusiojo profesija, atliekamu darbu, ta darbo operacija, kurią vykdant įvyko nelaimingas atsitikimas darbe; kokia darbo priemonių būklė, ar ji atitinka gamintojo techninių dokumentų, darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktų reikalavimus, ar nebuvo kokių nors gedimų, kaip į juos buvo reaguota; ar lokaliniai (įmonės) teisės aktai, reglamentuojantys darbo organizavimą, darbo vietos įrengimą, technologinį procesą, atitinka darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktų reikalavimus, ar jų buvo laikomasi; ar nukentėjusysis buvo blaivus, jeigu neblaivus - ar tai galėjo turėti įtakos nelaimingam atsitikimui įvykti.⁵⁵

Tik teisingai nustačius nelaimingo atsitikimo darbe priežastis galima numatyti efektyvias prevencijos priemones, kaip išvengti ar kontroliuoti pavojus darbo vietose. Tačiau, kaip buvo minėta, nustatyti tiksliai priežastys yra sudėtinga, kadangi, lengvų nelaimingų atsitikimų darbe atveju labai dažnai aplinkybės ir priežastys yra slepiamos arba nevertinamos objektyviai, galų gale apkaltinant nukentėjusį darbuotoją. Dauguma lengvų nelaimingų atsitikimų įmonėse ištiriama nekokybiškai, nagrinėjant priežastis neįvertinama, ar tinkamai buvo organizuotas darbas, įrengta darbo vieta, neanalizuojama, ar darbuotojui buvo sudarytos sąlygos saugiai dirbti, ar jis buvo mokytas, instruktuojamas, ar darbuotojas supažindintas su įrenginio techninėje dokumentacijoje nurodytais reikalavimais ir kt. Neobjektyviai bei nepilnai atliktas tyrimas, kai neatskleidžiamos tikrosios nelaimingo atsitikimo priežastys, kai aprašant įvykio aplinkybes iš anksto siekiama, kad priežastys būtų nukreiptos į darbuotoją, konstatuojant, kad nelaimingą atsitikimą darbe sąlygojo tik paties nukentėjusiojo neteisingi veiksmai, ženkliai mažina nelaimingų atsitikimų darbe prevencijos efektyvumą. Dažniausiai, VDI duomenimis, lengvų nelaimingų atsitikimų darbe atveju, kaip prevencijos priemonė nurodoma „Pravesti papildomą instruktavimą“. Darbdaviui reikėtų atsakingiau vertinti nelaimingus atsitikimus darbe ir stengtis, kad daugiau nepasikartotų.

Sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe atveju, aplinkybes ir priežastys nustato VDI, nurodo priemones panašių atsitikimų priežastims pašalinti.⁵⁶

⁵⁵ *Cit. op.* 49.

⁵⁶ *Cit. op.* 1, 44 str. 4 d.

Darbdaviui apie įvykusį lengvą nelaimingą atsitikimą darbe VDI teritoriniam skyriui pranešti nereikia. Jis tik turi pateikti jau ištirto lengvo nelaimingo atsitikimo darbe aktą.

Baigus lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą numatomos prevencijos priemonės. Tarp planuojamų priemonių ir nelaimingo atsitikimo priežasčių turi būti ryšys. Tik teisingai ir išsamiai nustatčius nelaimingo atsitikimo aplinkybes bei priežastis galima parengti efektyvias prevencijos priemones. Prevencijos priemonių įgyvendinimą organizuoja darbdavys, kadangi pagal Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymą darbdavio pareiga yra sudaryti saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas visais su darbu susijusiais aspektais.⁵⁷ Darbdavys yra atsakingas už saugių ir sveikų darbo sąlygų sudarymą, jo pareiga taip organizuoti darbo procesą, kad gamyboje būtų išvengta nelaimingų atsitikimų darbe.

Lengvas nelaimingas atsitikimas darbe turi būti ištirtas per 7 darbo dienas nuo įvykio.⁵⁸

Nelaimingas atsitikimas darbe, apie kurį nukentėjusysis nustatyta tvarka nėra pranešęs įmonės vadovui ar darbdavio įgaliotam asmeniui arba dėl kurio nukentėjusysis netenka darbingumo ne iš karto, turi būti ištirtas ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo prašymo gavimo. Būtina atkreipti dėmesį, kad šiais atvejais nukentėjusysis, jo arba jo šeimos atstovas į darbdavį dėl įvykio ištyrimo privalo kreiptis raštu.⁵⁹

Apibendrinant, galima teigti, kad lengvų nelaimingų atsitikimų darbe tyrime turėtų dalyvauti ir VDI atstovas, kadangi tyrimas dažniausiai vyksta objektyviai neišnagrinėjant visų aplinkybių ir priežasčių, kaip buvo minėta, dažniausiai apkaltinant nukentėjusįjį asmenį. Iš darbdavio pusės toks elgesys yra nesąžiningas. Taip pat, VDI duomenimis, komisija dažniausiai yra sudaroma tik iš darbdavio atstovų, taip pažeidžiant dvišalės komisijos sudarymo principą. Manytina, kad tai yra neleistina, kadangi darbdavys sudaro sąlygas, kad ateityje nelaimingi atsitikimai darbe pasikartotų, neapsaugo darbuotojų, nėra organizuojamos tinkamos prevencinės priemonės. Darbuotojas dirba darbdavio naudai, todėl darbdavys privalo sudaryti tokias sąlygas, kad darbuotojas galėtų dirbti nekenkiant savo sveikatai ir nerizikuojant savo gyvybe.

⁵⁷ *Cit. op.* 1, 11 str. 1 d.

⁵⁸ *Cit. op.* 10, 30 p.

⁵⁹ *Cit. op.* 10, 34 p.

3.2 Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo dokumentai

Baigus nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą, surašomas N-1 arba N-2 formos aktas (toliau-Aktas). Surašyti Aktą yra darbdavio atstovo komisijoje pareiga. Aktas surašomas dalyvaujant darbuotojų atstovui (atstovams).⁶⁰

N-1 formos aktas surašomas asmeniui, kai nelaimingas atsitikimas darbe įvyksta: dirbant darbo sutartimi sulygtą ar kitą darbdavio pavestą darbą, įmonės patalpose ar teritorijoje, parengiant darbui ir tvarkant darbo vietą, darbo priemones, vykstant į darbą ar iš darbo įmonės ar jos samdomu transportu; dėl smurto, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai susiję su darbu; papildomų ir specialių pertraukų metu darbo vietoje, įmonės patalpose ar jos teritorijoje; darbuotojui dirbant sau (savo interesais) įmonėje su įmonės vadovo ar padalinio vadovo žinia; darbuotoją nušalinus nuo darbo, tačiau nušalintajam esant įmonės patalpose, teritorijoje, kai nušalintas darbuotojas privalo laikytis nustatytos darbovietėje tvarkos.⁶¹

Matome, kad įvykis pripažįstamas darbiniu dėl smurto, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai susiję su darbu. Papunktyje nėra nurodoma, kam įvykis pripažįstamas darbiniu: vienam nukentėjusiajam, nukentėjusiajam ir kaltininkui ar vien kaltininkui. Manytina, kad šį papunktį reikėtų papildyti ir pridėti, kad smurto kaltininkui tai netaikytina.

Kaip jau ankščiau buvo minėta, neaiškumų kyla, kai įvykis pripažįstamas darbiniu darbuotojui dirbant sau (savo interesais) įmonėje su įmonės vadovo ar padalinio vadovo žinia. Šiuo atveju, manytina, kad šią nuostatą reikėtų papildyti, kad darbuotojas savo interesais gali dirbti tik tada, kai gauna raštišką darbdavio sutikimą, kadangi darbuotojo mirties atveju darbdavys gali būti nesąžiningas ir apkaltinti nukentėjusįjį.

N-1 formos aktai surašomi ir tais atvejais, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta: darbuotojui dirbant darbus, numatytus darbo sutartyje su namudininkais, jeigu nelaimingas atsitikimas įvyksta dėl darbdavio pateiktų medžiagų ar darbo priemonių, taip pat darbo (gamybos) proceso; darbo metu atliekant pilietinę pareigą: gelbstint žmones, materialines vertybes gaisro, avarijos, stichinės ir kitos nelaimės padarinių įmonėje likvidavimo metu; įmonės vadovo ar darbdavio įgalioto asmens rašytiniu pavedimu (nurodymu) darbuotojui dalyvaujant sporto, kultūros ir kituose panašiuose renginiuose; darbo metu dalyvaujant įstatymo numatytoje visuomeninėje veikloje; darbuotojams, atleistiems nuo darbo valstybinėms arba visuomeninėms pareigoms atlikti; išpėjimo apie darbo sutarties nutraukimą laikotarpiu darbdavio suteiktu darbuotojui laisvu nuo darbo

⁶⁰ *Cit. op.* 10, 48 p.

⁶¹ *Cit. op.* 10, 8 p.

laiku ieškotis naujo darbo, esant kitoje įmonėje; asmens pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu darbo vietoje, įmonės patalpose ar jos teritorijoje.⁶²

Komandiruojamo darbuotojo atveju N-1 formos aktas rašomas, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta: vykdant darbdavio užduotį paskirties vietoje; vykstant iš poilsio vietos į užduoties vykdymo vietą ar atgal įmonės, su kuria sudaryta darbo sutartis, ar įmonės, į kurią darbuotojas komandiruotas, transportu ar jų samdytu transportu. N-2 formos aktas, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta pakeliui į darbdavio nurodytą užduoties vykdymo vietą ir iš jos, taip pat užduoties vykdymo vietovėje vykstant į poilsio (nakvynės) vietą ir iš jos.⁶³

N-2 formos aktas surašomas, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir: gyvenamosios vietos, ne darbovietėje esančios vietos, kurioje darbuotojui išmokamas darbo užmokestis; vietos ne įmonės teritorijoje, kur darbuotojas gali būti pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu; įspėjimo apie darbo sutarties nutraukimą laikotarpiu darbdavio suteiktu darbuotojui laisvu nuo darbo laiku ieškotis naujo darbo, vykstant į kitą įmonę ir iš jos.⁶⁴

Mokslininkas Juozas Tartilas kritiškai vertina nelaimingus atsitikimus pakeliui į darbą ir iš darbo. Jam yra neaišku, kaip traktuoti nelaimingą atsitikimą, jei darbuotojas, vykdamas iš darbo į namus, pakeliui užaina į parduotuvę, paima iš darželio - lopšelio vaiką ar kita. Mokslininko nuomone, kad nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo nuostatuose reikėtų drąsiai pasakyti, kad tokiais atvejais vykimo iš darbo į namus faktas nenutrūksta.⁶⁵

Manytina, kad N-2 formos akto reikėtų išvis atsisakyti. Darbdavys negali kontroliuoti darbuotojo po darbo. Kaip minėjo J. Tartilas, dažniausia, vykimo į namus faktas nutrūksta, kadangi darbuotojai dažnai važiuodami iš darbo užsuka į parduotuvę ar į svečius. Baisiausiu atveju, darbuotojas po darbo gali vartoti alkoholį, pakliūti į eismo įvykį, o atsakinėti teks darbdaviui, kadangi pagal Civilinio kodekso nuostatas, į darbuotojo kaltę neatsižvelgiama išieškant dėl maitintojo netekimo patirtą žalą. Įvykis bus pripažintas nedraudiminiu, kadangi darbuotojas vartojo alkoholį, o darbdaviui teks padengti visą atsiradusią žalą, tiek turtinę, tiek neturtinę.

Reikėtų pažymėti ir tai, kad N-1 formos aktas rašomas vykstant į darbą ar iš darbo įmonės ar jos samdomu transportu, N-2 formos aktas, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir gyvenamosios vietos. Manytina, kad pirmuoju atveju esminis dalykas yra tas, kad darbdavys pats skiria transporto priemonę

⁶² *Cit. op.* 10, 9 p.

⁶³ *Cit. op.* 10, 10 p.

⁶⁴ *Cit. op.* 10, 11 p.

⁶⁵ TARTILAS J. *Darbu saugos teisiniai aktai kritiniu aspektu*. Jurisprudencija, 2008, Nr. 8(110), psl.13-17.

vykti darbuotojams į darbą ir iš darbo. Galima teigti, kad šiuo atveju darbuotojai vyksta į darbą ir iš darbo su darbdavio žinia, kadangi darbdavys pats skiria transporto priemonę, dėl to manytina, kad įvykis pripažįstamas susijęs su darbo veikla. N-2 formos aktas, kai darbuotojas vyksta į darbą ir iš darbo savo nuosavu transportu, turėtų būti pripažintas nesusijusiu su darbu, kadangi šiuo atveju darbdavys darbuotoją nekontroliuoja.

Apibendrinant, galima teigti, kad N-1 aktas surašomas, kai nelaimingas atsitikimas darbe įvyksta dirbant darbo sutartimi sulygta ar kitą darbdavio pavestą darbą, įmonės patalpose ar teritorijoje ir tam tikrais kitais atvejais. N-2 formos aktas suteikia papildomą garantiją darbuotojams vykstant į darbą ir iš darbo, pasiimant darbo užmokestį, pietų pertraukos metu, taip pat išpėjimo apie darbo sutarties nutraukimą laikotarpiu darbdavio suteiktu darbuotojui laisvu nuo darbo laiku ieškant naujo darbo.

3.3 Profesinių ligų tyrimas

Profesinių ligų tyrimą reglamentuoja LR saugos ir sveikatos įstatymas ir profesinių ligų tyrimo ir apskaitos nuostatai.

Ar įmonėje dirbantis arba dirbęs darbuotojas serga profesine liga, nustato gydytojas, turintis licenciją šiai veiklai, vadovaudamasis Profesinių ligų tyrimo ir apskaitos nuostatais ir profesinių ligų sąrašu.⁶⁶

Profesinės ligos priežastys pradedamos tirti gavus pranešimą. Ūmią profesinę ligą įtaręs asmens sveikatos priežiūros įstaigos gydytojas ne vėliau kaip per valandą nuo profesinės ligos pirminės diagnozės nustatymo, o lėtinės ligos atveju ne vėliau kaip per 3 dienas, informuoja apie tai Valstybinės darbo inspekcijos teritorinį skyrių, Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos teritorinę įstaigą apskrityje, darbdavį ir išsiunčia jiems pranešimą.⁶⁷

Taigi, profesinę ligą gali įtarti bet kuris bendrosios praktikos gydytojas ar gydytojas - specialistas. VDI, gavusi pranešimą apie įtariamą profesinę ligą, sudaro komisiją, į kurią įeina komisijos pirmininkas – VDI inspektorius ir nariai - Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos specialistas, asmens sveikatos priežiūros įstaigos gydytojas, įtaręs profesinę ligą.⁶⁸

Tiriant profesinių ligų priežastis, dalyvauja darbdavio atstovas, darbuotojų atstovas (atstovai) saugai ir sveikatai, gali dalyvauti darbuotojas, kurio profesinė liga

⁶⁶ *Cit. op.* 1, 44 str., 9 d.

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 28 d. nutarimas Nr. 487 „Dėl profesinių ligų tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2004, Nr. 69-2398. 8, 9 p.

⁶⁸ *Cit. op.* 67, 13 p.

tiriama, arba jo atstovas ir draudimo įstaigos atstovas. Darbuotojas, kurio profesinė liga tiriama, jo atstovas turi teisę susipažinti su profesinės ligos priežasčių tyrimo medžiaga.⁶⁹

Komisijos prašymu: įmonės, kurioje dirba ar dirbo darbuotojas, vadovas ar įmonės vadovo įgaliotas asmuo privalo pateikti duomenis apie darbuotojo dirbtą arba atliekamą darbą (profesijas, darbo trukmę, profesinės rizikos veiksnius, jų tyrimus, aplinkybes, turėjusias įtakos įtariamai profesinei ligai), darbo veiklos organizavimą ir atliktus privalomus sveikatos tikrinimus; Valstybinės visuomenės sveikatos priežiūros tarnybos teritorinė įstaiga apskrityje privalo pateikti turimus archyvinius duomenis apie darbuotojo darbo sąlygų higieninių tyrimų ir darbo vietų higieninio įvertinimo rezultatus, turimus profesinės rizikos tyrimo duomenis; asmens sveikatos priežiūros įstaiga privalo pateikti duomenis apie darbuotojo privalomus sveikatos tikrinimus, asmens ligos istorijos išrašą ir Sveikatos apsaugos ministerijos patvirtintos formos siuntimą darbo medicinos gydytojui.⁷⁰

Įtariamos profesinės ligos priežastys turi būti ištirtos per 30 darbo dienų nuo pranešimo apie profesinę ligą užregistravimo Valstybinės darbo inspekcijos teritoriniame skyriuje. Komisija, ištyrusi įtariamos profesinės ligos priežastis, reglamente nustatytą tvarką užpildo ir pasirašo profesinės ligos tyrimo ir patvirtinimo akto pirmąją dalį („Profesinės ligos priežasčių tyrimas“). Su ja supažindinamas darbuotojas ir įmonės vadovas pasirašytinai.⁷¹

Komisijos sprendimus dėl įtariamos profesinės ligos priežasčių ir tyrimo tvarkos darbuotojas, kuriam įtariama profesinė liga, tiriant dalyvavę darbuotojų atstovas saugai ir sveikatai, įmonės vadovas gali apskųsti vyriausiajam valstybiniam darbo inspektoriui ar teismui.⁷²

Komisijos pirmininkas tyrimui gali pasitelkti atitinkamus specialistus ar ekspertus. Darbdavys sudaro sąlygas ir teikia tyrimui reikalingą informaciją. Komisijos surašytą profesinės ligos patvirtinimo aktą pasirašo komisijos nariai, darbdavio atstovas ir darbuotojų atstovas (atstovai) saugai ir sveikatai. Profesinės ligos patvirtinimo aktas įteikiamas pasirašytinai darbdaviui atstovaujantiems asmeniui ir darbuotojui, kuriam buvo įtariama ar patvirtinta profesinė liga, išsiunčiamas asmens sveikatos priežiūros įstaigai, kurioje buvo įtarta darbuotojo profesinė liga, ir kitoms institucijoms.⁷³

⁶⁹ *Cit. op.* 67, 15 p.

⁷⁰ *Cit. op.* 67, 16 p..

⁷¹ USTINAVIČIENĖ R., OBELENIS V., BAGDONIENĖ T. ir kt. *Darbo medicina*. UAB „Pozicija“, Vilnius, 2007 m., psl. 51.

⁷² *Ibid.*

⁷³ *Cit. op.* 1, 44 str. 10 d.

Po to, kai komisijos pasirašyta akto pirmoji dalis, darbo medicinos gydytojas nustato profesinę ligą. Darbo medicinos gydytojas, turėdamas duomenis apie konkrečią ligą, siekia išsiaiškinti ryšį su darbu, remdamasis profesinės ligos tyrimo ir nustatymo aktu, kurį pasirašo anksčiau minėtos komisijos nariai. Trūkstant duomenų, darbo medicinos gydytojas gali pareikalauti atlikti ne tik papildomą klinikinį ištyrimą, bet ir pareikalauti papildomo tyrimo ar duomenų. Darbo medicinos gydytojas ne vėliau kaip per du mėnesius nuo profesinių ligų tyrimo ir patvirtinimo akto pirmosios dalies gavimo, ištyręs asmenį ir nustatęs profesinės ligos diagnozę arba jos nenustatęs, užpildo, pasirašo ir išsiunčia komisijos pirmininkui akto antrąją dalį („Profesinės ligos patvirtinimas“), kurią vėl patvirtina tos pačios komisijos nariai.⁷⁴

Ginčytinus klausimus, susijusius su profesinės ligos nustatymu ar nenustatymu, sprendžia Centrinė darbo medicinos ekspertų komisija (toliau CDMEK). Nesutikęs su CDMEK sprendimu, pareiškėjas turi teisę kreiptis į teismą. Profesinės ligos registruojamos Valstybiniame profesinių ligų registre, esančiame Higienos instituto Darbo medicinos centre.⁷⁵

Mokslininko Juozo Tartilo nuomone, kad į darbą įtraukiama (ir nuo tiesioginio darbo atitraukiama) daug asmenų, kurių nemaža dalis turi miglotą supratimą apie darbo mediciną ir su tuo susiduria pirmąsyk gyvenime. Komisijos narių profesijos ir kvalifikacija skirtingos, todėl dažni nesutarimai ar net prieštaravimai. Tyrimo eiga darosi sudėtinga tuo atveju, kai įtariama, kad profesinę ligą galėjo sukelti kenksmingi faktoriai dirbant ankstesnėse darbovietėse. Komisijų ir jos narių daugėja, kaip ir skirtingų nuomonių. Siekiant išvengti šių nesklandumų siūlytina sudaryti Lietuvoje viena (dvi) nuolatinės specializuotas profesinių ligų tyrimo komisijas, kuriose dirbtų patyrę specialistai. Jie galėtų atlikti ir profilaktinį darbą. Būtų sutaupoma daug laiko ir lėšų.⁷⁶

Su tokia mokslininko nuomone galima sutikti, kadangi, iš tiesų, profesinių ligų tyrime dalyvauja be galo daug asmenų ir kai kurie net neturi tinkamo išsilavinimo. Profesinių ligų tyrimas susideda iš trijų etapų, viskas užima labai daug laiko. Galima sutikti, kad geriausiai būtų sudaryti nuolatinę komisiją, kuri būtų kompetetinga spręsti su profesinėmis ligomis susijusius klausimus.

⁷⁴ *Cit. op.* 71.

⁷⁵ *Cit. op.* 71.

⁷⁶ TARTILAS J. *Darbu saugos teisiniai aktai kritiniu aspektu*. Jurisprudencija, 2008, Nr. 8(110), psl.13-17.

4. Žalos atlyginimas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų atveju

4.1 Turtinės žalos atlyginimas

Darbo santykio subjektas, padaręs žalą kitam subjektui, privalo ją atlyginti įstatymo nustatyta tvarka ir dydžiu. Ši pareiga atlyginti nuostolius yra vadinama materialine atsakomybe. Lietuvos teisėje kartu su materialine atsakomybe yra numatyti ir kiti žalos atlyginimo būdai: valstybinis socialinis draudimas, civilinė atsakomybė, žalos sveikatai atlyginimas, numatytas Lietuvos Respublikos žalos dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinajame įstatyme, ir kiti.⁷⁷

Taigi Lietuvos Respublikoje teisės aktai numato keletą būdų atlyginti darbuotojui padarytą žalą. Šiuo metu kiekvienam darbuotojui yra privalomas socialinis draudimas nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų, todėl, jei įvykis pripažįstamas draudiminiu, žala atlyginama pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą. Žalą, kurios nepadengia socialinis draudimas, turėtų atlyginti kaltas asmuo, šiuo atveju darbdavys. Čia gali būti taikoma materialinė arba civilinė atsakomybė, reikia vadovautis Darbo kodeksu, Civiliniu kodeksu arba tam tikrais atvejais Žalos dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinojo įstatymo nuostatomis. Šios taisyklės reglamentuoja panašius teisinius santykius, todėl tarpusavyje sąveikauja ir papildo viena kitą.

LAT yra konstatavęs, kad jeigu darbuotojas buvo sužalotas dėl nelaimingo atsitikimo darbe dėl darbdavio kaltės ar neteko dalies ar viso darbingumo dėl profesinės ligos ir jam paskirta socialinio draudimo išmoka visiškai neatlygina patirtos žalos, likusią dalį bendraisiais pagrindais turi atlyginti darbdavys. Taigi teismų praktika formuojama taip, kad darbuotojo apdraudimas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu įstatymų nustatyta tvarka neatleidžia nuo socialinio draudimo išmokomis neatlygintos žalos atlyginimo.Išplėstinė teisėjų kolegija pažymėjo, kad darbdavio atsakomybė yra deliktinė, o draudiko – sutartinė.⁷⁸

Taigi civilinė atsakomybė gali būti skirstoma į dvi dalis: sutartinę ir deliktinę. Sutartinė civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, kuri atsiranda dėl to, kad neįvykdoma ar netinkamai įvykdoma sutartis, kurios viena šalis turi teisę reikalauti nuostolių

⁷⁷ BUBILAITYTĖ B. *Darbdavio atsakomybė už darbuotojo sveikatai padarytą žalą*. Iš: Teisė. 2008, t. 67, p. 164-168. Straipsnis.

⁷⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 11 07 nut. civ. b. V. V. v. UAB „Žemaitijos deguonis“, Nr. 3K-3-575/2006.

atlyginimo ar netesybų (sumokėti baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti dėl sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo padarytus nuostolius arba sumokėti netesybas (baudą, delspinigius). Deliktinė civilinė atsakomybė yra turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais.⁷⁹

Reikia pabrėžti, kad darbdavio deliktinė atsakomybė yra susijusi su sutartiniais santykiais, kadangi darbuotojas dirba darbdavio interesais, su darbdavio žinia, pagal darbdavio sudarytas darbo sąlygas, tiek darbuotojas turi teises ir pareigas, tiek darbdavys.

LAT yra išaiškinęs, tam, kad atsirastų darbdavio deliktinė atsakomybė dėl žalos, padarytos darbuotojo gyvybės atėmimu, atlyginimo, reikia nustatyti civilinės atsakomybės sąlygų visumą: *neteisėtus veiksmus (neveikimą), kaltę, žalą, priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir žalos* (CK 6.246-6.249 straipsniai).darbdavio neteisėtiems veiksams ar neveikimui dėl darbuotojo žūties konstatuoti lemiamą reikšmę turi tai, ar darbdavys laikėsi teisinės pareigos, sudarydamas užtikrinančias darbuotojo saugumą sąlygas.⁸⁰

Tam, kad atsirastų materialinė atsakomybė turi būti neteisėti veiksmai, žala, priežastinis ryšys, kaltė. Tai, kad buvo neteisėti veiksmai, įrodyti nėra sunku, užtenka konstatuoti, kad nebuvo sudarytos tinkamos darbo sąlygos.

Reikėtų paanalizuoti žalos atlyginimą pagal **Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą**. Kaip jau buvo minėta, pirmas žalos atlyginimo būdas yra socialinis draudimas, žinoma tik tuo atveju, jei įvykis pripažįstamas draudiminiu. Draudiminiu įvykis pripažįstamas tik tada, kai darbuotojas dirba savo darbo laiku, darbdavio pavestą darbą ir už tą darbą gauna darbo užmokestį. Tuo tarpu nedraudiminiu įvykis, kaip jau buvė minėta, pripažįstamas, kai darbuotojas dirbo savo interesais, nukentėjo darydamas nusikalstamą veiką, sirgo liga, kuri nesusijusi su darbu, darbuotojas veikė tyčia, prieš darbuotoją buvo panaudotas smurtas nesusijęs su darbu. Socialinio draudimo kompensacijos skaičiuojamos pagal specialias taisykles ir priklauso nuo apdrausitojo asmens draudžiamųjų pajamų, t. y. tokių pajamų, nuo kurių yra skaičiuojamos ir mokamos socialinio draudimo įmokos. Kuo didesnę darbuotojas gaudavo atlyginimą, tuo didesnę gaus išmoką įvykus nelaimingam atsitikimui ar susirgus profesine liga. Žinoma, dažniausiai, socialinio draudimo išmokos nepadengia visų reikalingų

⁷⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII–1864. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74–2262, 6.245str. 2, 3, 4, d.

⁸⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 11 10 nut. civ. b. L. K., V. K. v. AB „Lietuvos geležinkeliai“, Nr. 3K-3-476/2008.

išlaidų, todėl darbuotojas yra priverstas, dėl visiško žalos atlyginimo, kreiptis į darbdavį. Kaip buvo minėta, jei socialinis draudimas nepadengia visos atsiradusios žalos, darbuotojas turi teisę kreiptis į asmenį atsakingą už žalą.

Apdraustajam, kuris nukentėjo dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos išmokama: ligos pašalpa; netekto darbingumo vienkartinė kompensacija; periodinė kompensacija. Apdraustajam mirus dėl draudiminio įvykio, jo šeimos nariams lygiomis dalimis išmokama: vienkartinė draudimo išmoka; periodinė draudimo išmoka.⁸¹

Manytina, kad toks nelaimingų atsitikimų darbe reglamentavimas yra teisingas ir vertinamas teigiamai. Šiuo atveju galima sutikti su Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Studentų mokslinės draugijos Darbo teisės skyriaus narės B. Bubilaitytės išsakyta nuomone, kad privalomojo socialinio draudimo pranašumas įvardijamas kaip darbdavio nemokumo problemos išsprendimas. Taip pat žalos atlyginimo mechanizmas tampa daug paprastesnis ir greitesnis. Be to, draudimu siekiama sumažinti atlygintinos žalos neigiamus padarinius darbdavio, kaip atsakingo už žalą asmens, turtinei padėčiai.⁸²

Materialinė atsakomybė yra savarankiška atsakomybės rūšis ir kaip teisinis institutas priklauso darbo teisės šakai. Darbdavio materialinė atsakomybė Lietuvoje reglamentuojama Darbo kodekse, nors ji paprastai įgyvendinama remiantis ir civilinės teisės normomis.⁸³

Pagal Darbo kodeksą materialinė atsakomybė atsiranda tik tada, kai darbuotojas nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, jeigu asmuo dirba pagal darbo sutartį, tai toks draudimas privalomas. Vadinasi darbuotojas dirba be darbo sutarties, taip vadinant „nelegaliai“. Šiuo atveju darbo santykius įrodyti yra gana sudėtinga. Taip pat materialinė atsakomybė atsiranda, kai socialinio draudimo išmokos nepadengia visos žalos arba įvykis pripažintas nedraudiminiu.

Taipogi Darbo kodekso 249 straipsnis sako, kad darbdavys pagal Civilinio kodekso normas privalo atlyginti žalą, padarytą dėl darbuotojo suluošinimo ar kitokio jo sveikatos sužalojimo, ar jo mirties atveju arba dėl jo susirgimo profesine liga, jeigu jis nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu.⁸⁴

⁸¹ Lietuvos Respublikos Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas. Valstybės žinios, 1999, Nr. 110-3207, 11 str.

⁸² *Cit. op.* 77.

⁸³ VERIKAS A. *Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimo sistema*. Iš: Jurisprudencija. 2006, Nr. 11 (89), p. 63-69. Straipsnis.

⁸⁴ *Cit. op.* 47, 249 str.

Nuostolius dėl padarytos žalos asmens sveikatai sudaro: negautos pajamos t. y. tos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu jo sveikata nebūtų sužalota; su sveikatos gražinimu susijusios išlaidos t. y. gydymo, vaistų įsigijimo ir kitos išlaidos.

LAT laikosi praktikos, kad darbuotojo sveikatos sužalojimo atvejais sprendžiant dėl turtinės žalos atlyginimo turi būti atsižvelgiama, be kita ko, į netekto darbingumo lygį. Pagal CK 6.283 straipsnio 2 dalį fiziniam asmeniui sveikatos sužalojimo atveju turi būti atlyginamos negautos pajamos, kurias jis būtų gavęs, jeigu jo sveikata nebūtų sužalota. Negautos pajamos apskaičiuojamos kaip pajamų, kurias nukentėjusysis realiai gavo arba realiai galėjo gauti iki ir po sveikatos sužalojimo, skirtumas. Negautų pajamų dydis, esant ginčui, turi būti įrodytas. Jo įrodinėjimo pareiga byloje tenka ieškovui (CPK 178 straipsnis).⁸⁵

LAT konstatavo, kad netiesioginiai nuostoliai (negautos pajamos), esantys viena iš sutartinės atsakomybės taikymo priežasčių, atlyginami tik atsižvelgiant į jų realumą. Teisė nustato tik tai, kas įmanoma ir egzistuoja tikrovėje (lot. – ius impossibilitum est non iuris).⁸⁶

Tuo atveju, kai asmuo miršta, teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties. Šie asmenys taip pat turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą. Asmenims, turintiems teisę į žalos atlyginimą netekus maitintojo, atlyginama ta mirusiojo pajamų dalis, kurią jie gavo ar turėjo teisę gauti mirusiajam esant gyvam.⁸⁷

LAT yra pabrėžęs, kad skirtingai nei baudžiamojoje ar administracinėje teisėje, civilinėje teisėje asmens veiksmai gali būti pripažinti neteisėtais ne tik tais atvejais, kai šiais veiksmais pažeidžiamas tiesiogiai įstatyme įtvirtintas draudimas, bet ir tada, kai asmuo nevykdo ar netinkamai vykdo sutartyje numatytą pareigą ar net kai pažeidžia bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, tenkančią visiems civilinių teisinių santykių dalyviams. Kadangi civilinės atsakomybės pobūdis yra labiau kompensacinis nei baudžiamasis, kaltė, kaip civilinės atsakomybės sąlyga, vertinama pagal objektyvius kriterijus - atitinkamo asmenų elgesio konkrečioje situacijoje standartus.Sprendžiant,

⁸⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 04 14 nut. civ. b. *G. Š. v. UAB „Yazaki Wiring Technologies Lietuva“*. 3K-3-174/2009.

⁸⁶ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 12 08 nut. civ. b. *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Bandužiai“*, Nr. 3K-3-1177/2003.

⁸⁷ *Cit. op.* 79, 6. 284 str.

ar skolininko kaltė pasireiškė, taikytini atidais ir rūpestingo asmens elgesio konkrečioje situacijoje kriterijai.⁸⁸

Reikia pabrėžti, kad darbdaviui taikomi daug grėžtesni elgesio standartai. Darbdavys yra ekonomiškai stipresnis, jis organizuoja darbą, nustato darbo tvarką, sudaro darbo sąlygas. Darbdavio kaltė preziumuojama, todėl darbdavys turi įrodyti savo nekaltumą.

Tam tikrais atvejais darbdavys gali įrodyti, kad egzistuoja tam tikros sąlygos, kurios gali visiškai ar iš dalies atleisti jį nuo atsakomybės. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 6.253 straipsnis sako, kad esant šiems pagrindams galima atleisti nuo atsakomybės: nenugalima jėga, būtinasis reikalingumas, būtinoji gintis, valstybės veiksmai, trečiojo asmens veiksmai, nukentėjusiojo asmens veiksmai, savygina ir kt.

Pagrindas atleisti nuo atsakomybės gali būti nukentėjusiojo asmens veiksmai. CK 6.253 straipsnis juos apibrėžia kaip veiksmus, dėl kurių kaltas pats nukentėjęs asmuo ir dėl kurių jam atsirado ar padidėjo nuostoliai. Jei žala atsiranda dėl nukentėjusiojo veiksmų, tai nėra arba priežastinio ryšio tarp žalos ir atsakovo veiksmų, arba atsakovo kaltės. Nukentėjusiojo elgesys, dėl kurio jam padaroma žala, gali būti dviejų rūšių: sutikimas, kad jam būtų padaryta žala, arba rizikos prisiėmimas (6.253 straipsnio 5 dalis).....Turi būti vertinama visuma aplinkybių, kuriomis kilo žala, atsižvelgiant ir į subjektyvias nukentėjusiojo asmens savybes, veikos požymius.⁸⁹

Galima teigti, kad pagrindų atleidžiančių nuo atsakomybės nepakanka, kiekvienu atveju reikia vertinti aplinkybių visumą. Kaltė gali būti mišri: tiek ieškovo, tiek atsakovo, kadangi gali būti įrodyta, kad darbuotojas nukentėjo ne tik dėl savo paties veiksmų, bet ir darbdavys nebuvo sudaręs tinkamų darbo sąlygų.

Vienoje iš savo bylų LAT išaiškino, kad trečiojo asmens veiksmai, buvę tiesioginė darbuotojo mirties priežastis, nėra šalinanti darbdavio atsakomybę sąlyga, jeigu šis savo neteisėtais veiksmais ar neveikimu neapsaugojo darbuotojo nuo nelaimingo atsitikimo ir, nors ir netiesiogiai, taip prisidėjo prie įvykio atsiradimo. Priemonės, kurių ėmėsi darbdavys po įvykio, rodo, kad jos galėjo padėti apsaugoti darbuotoją. Trečiojo asmens sukėlę žalą veiksmai nepanaikina sąlygų darbdavio atsakomybei atsirasti.⁹⁰

Matome, kad šiuo atveju darbdavys nebuvo pakankamai rūpestingas ir dėl to nukentėjo darbuotojas. LAT padarė išvadą, kad darbdavys, nors netiesiogiai, bet prisidėjo prie įvykio atsiradimo, kadangi nesudarė saugių darbo sąlygų. Darbdavio pareiga yra iš

⁸⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 02 20 nut. civ. b. Ž. Š. V. *Teismo antstolių kontora prie Vilniaus miesto 4-ojo apylinkės teismo*, Nr. 3K-3-390/2002.

⁸⁹ BOGDANSKIS T. *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Monografija. Vilnius: VĮ Registro centro Teisinės informacijos departamentas, 2008. p. 102.

⁹⁰ *Cit. op.* 78.

karto suteikti darbuotojui visas darbo sąlygas, kad jis galėtų saugiai jaustis darbe. Reikėtų pažymėti, kad LAT išaiškino bylą darbdavio nenaudai, kadangi darbdavys ėmėsi visų būtinausių apsaugos priemonių po to, kai įvyko nelaimingas atsitikimas, dėl kurio mirė darbuotojas. Iš tokių veiksmų galima suprasti, kad darbdavys nors ir galėjo, bet neapsaugojo darbuotojo.

Kitoje byloje LAT išaiškino, kad pagal atsakovo patvirtintos Automobilių vairuotojų saugos darbe instrukcijos 3.5 punktą krovininiais automobiliais leidžiama vežti tik ant sėdynių sėdinčius žmones, o Kelių eismo taisyklėse, kurių ieškovas įsipareigojo laikytis pagal nurodytos instrukcijos 5.1 punktą, nustatyta, kad keleiviai motorinėse transporto priemonėse turi sėdėti tam skirtose vietose ir tik prisisegę saugos diržais. Nustatę, kad ieškovas šių taisyklių ir instrukcijos reikalavimų nesilaikė, nes laisvu nuo automobilio vairavimo laiku, kai automobilį vairavo kitas vairuotojas, ilsėjosi ant automobilio kabinoje įrengto specialaus gulto, teismai sprendė, kad ieškovas, kaip vairuotojas-profesionalas, kuriam keliami padidinti rūpestingumo ir atidumo reikalavimai, privalėjo suprasti, jog tokia padėtis važiuojančiame automobilyje yra nesaugi. Nurodytą aplinkybę teismai pripažino ieškovo dideliu neatsargumu.⁹¹

Šiuo atveju, matome, kad yra atsižvelgiama į nukentėjusiojo asmens kaltės dydį, o kai yra žalos padariusio asmens kaltės, žalos atlyginimas, jeigu įstatymai nenustato ko kita, gali būti sumažintas arba reikalavimas atlyginti žalą gali būti atmestas. Matome, kad LAT nukentėjusiojo elgesį pripažino dideliu neatsargumu, kadangi nebuvo laikomasi paprasčiausių saugos darbe taisyklių.

Taipogi savo monografijoje apie tai yra kalbėjęs ir mokslininkas T. Bogdanskis, kuris sakė, kad sveikatos sužalojimo ar mirties atvejais pagrindas sumažinti žalos atlyginimą ar net visai atmesti reikalavimą atlyginti žalą yra didelis paties nukentėjusiojo neatsargumas. Dideliu nukentėjusiojo neatsargumu reikėtų laikyti tokį elgesį, kai asmuo nepaiso paprasčiausių atidumo, rūpestingumo taisyklių (pavyzdžiui, girtumas, apsvaigimas nuo narkotinių ar toksinių medžiagų, neturėjimas teisės dirbti su tam tikrais mechanizmais ir kitos teismo pripažintos aplinkybės, patvirtinančios asmens didelį neatsargumą). Pradinis įrodymas, kad nukentėjusysis kaltas – saugos darbe taisyklių pažeidimas.⁹²

Kartais darbo teisėje atsiranda ir mišri kaltė. Tokiu atveju nustatoma, kad iš dalies kaltas pats nukentėjusysis, o iš dalies – darbdavys. Tada darbdavys atlygina tik proporcingą savo kaltei atsiradusios žalos dalį.

⁹¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 02 08 nut. civ. b. L. V. v. UAB „Girteka“ Nr. 3K-3-90/2008 .

⁹² BOGDANSKIS T. *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Monografija. Vilnius: VĮ Registro centro Teisinės informacijos departamentas, 2008, p. 224.

Šiuo klausimu yra pasisakęs LAT, kad nukentėjusysis darbo metu buvo apsvaigęs nuo alkoholio (jo kraujyje rasta 1,94 ‰ alkoholio), o atsakovas, kaip didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, neužtikrino saugių darbo sąlygų, nes privalėjo taip organizuoti darbą, kad darbuotojai neturėtų galimybės darbo metu girtauti, o neblaivūs darbuotojai būtų nedelsiant nušalinti nuo darbo.⁹³

Šioje byloje taip pat buvo atsižvelgiama į kaltės dydį. Tiek darbuotojas dėl savo girtumo, tiek darbdavys dėl to, kad neužtikrino saugių darbo sąlygų buvo kalti. Šiuo atveju darbdavys įrodinėjo savo nekaltumą remdamasis darbuotojo girtumu, o ieškovai rėmėsi tuo, kad darbdavys nebuvo sudaręs atitinkamų darbo sąlygų.

Žala nėra preziumuojama, todėl įrodyti žalos dydį privalo ieškovas, t.y. nukentėjusysis. LAT yra pasisakęs, kad ieškovo pareiga įrodyti žalą (nuostolius) reiškia, kad jis taip pat turi pateikti įrodymų, patvirtinančių žalos dydį. Nustatant atlygintinų nuostolių dydį atsižvelgtina į byloje nustatytas reikšmingas aplinkybes. Atsakomybė yra vienas iš pažeistos teisės gynybos būdų. Jo veiksmingumui užtikrinti skirta CK 6.249 straipsnio 1 dalies norma, pagal kurią teismas privalo nustatyti atlygintinų nuostolių dydį, jeigu šalis jo negali tiksliai įrodyti. Todėl negali būti pripažintas pagrįstu teismo sprendimas netenkinti ieškinio dėl žalos atlyginimo dėl to, kad ieškovas tiksliai neįrodė nuostolių dydžio.⁹⁴

Sveikatos sužalojimo ar mirties atvejais, kaip jau buvo monėta, pagrindas sumažinti žalos atlyginimą ar net visai atmesti reikalavimą atlyginti žalą yra didelis paties nukentėjusiojo neatsargumas. Dideliu nukentėjusiojo neatsargumu reikėtų laikyti tokį elgesį, kai asmuo nepaiso paprasčiausių atidumo, rūpestingumo taisyklių (pavyzdžiui, girtumas, apsvaigimas nuo narkotinių ar toksinių medžiagų, neturėjimas teisės dirbti su tam tikrais mechanizmais ir kitos teismo pripažintos aplinkybės, patvirtinančios asmens didelį neatsargumą).

Reikia pabrėžti, kad kyla klausimas, kada reikia vadovautis **Žalos dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinuoju įstatymu** (toliau - laikinasis įstatymas) ir kada Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymu.

Mokslininkės Beatos Bubilaitytės nuomone, kad abu įstatymai dabar galioja ir turi būti taikomi. Kurį įstatymą taikyti, lemia žalos sveikatai padarymo laikas ir juridiniai faktai. Jeigu žala padaroma po 2000 m. sausio 1 d., taikomas Nelaimingų atsitikimų darbe

⁹³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 11 17 nut. civ. b. *V. M., I. M. S. M. v. AB „Lietuvos geležinkeliai“*, Nr. 3K-3-566/2008

⁹⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 04 05 nut. civ. b. *UAB „Ramondas ir draugai“ v. UAB „H. P. I. Alytus“*, Nr. 3K-3-252/2004.

ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas, jei asmuo buvo draustas valstybiniu socialiniu draudimu ir padaryta žala pripažįstama draudiminiu įvykiu. Jeigu žala atsirado iki 2000 m. sausio 1 d. arba po 2000 m. sausio 1 d., bet susirgimas profesine liga buvo pripažintas nedraudiminiu, turi būti taikomas Žalos dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas.⁹⁵

Matome, kad autorė savo straipsnyje įstatymų taikymą sieja su žalos padarymo momentu ir juridiniu faktu t.y. jei įvykis pripažįstamas nedraudiminiu, taikomas laikinasis įstatymas. Tačiau LAT praktika šiuo klausimu nėra tapati, sprendamas bylas, teismas laikinuoju įstatymu vadovaujasi tik tada, kai žala atsiranda iki 2000 metų t. y. kol dar nebuvo priimtas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas, o kai įvykis pripažįstamas nedraudiminiu, vadovaujasi Civilinio ir Darbo kodekso nuostatomis. Šį teiginį galima pagrįsti teismų praktika.

LAT nustatė, kad nelaimingas atsitikimas, kurio metu žuvo R. S., įvyko 2002 m. rugpjūčio 27 d. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo, įsigaliojusio 2000 m. sausio 1 d. (1999 m. gruodžio 23 d. įstatymo Nr. VIII-1509 redakcija), 36 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad šio įstatymo nuostatos taikomos draudiminiams įvykiams, įvykusiems šiam įstatymui įsigaliojus, o to paties straipsnio 3 dalyje – kad žala dėl iki šio įstatymo įsigaliojimo įvykusių nelaimingų atsitikimų darbe <...> atlyginama Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimo profesine liga laikinojo įstatymo nustatyta tvarka. Tokios Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo nuostatos reiškia, kad Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimo profesine liga laikinasis įstatymas (toliau – Laikinasis įstatymas) gali būti taikomas žalai atlyginti dėl nelaimingų atsitikimų darbe, įvykusių iki 2000 m. sausio 1 d., ir netaikomas žalai atlyginti dėl nelaimingų atsitikimų, įvykusių po 1999 m. gruodžio 31 d. Pažymėtina, kad tokią įstatymų leidėjo valią patvirtina ir tai, kad 2002 m. spalio 8 d. įstatymo Nr. IX-1121 5 straipsniu Laikinojo įstatymo 23 straipsnis papildytas 7 dalimi, kurios 1 punkte nustatyta, kad Laikinasis įstatymas taikomas žalai atlyginti dėl nelaimingų atsitikimų darbe, įvykusių iki 1999 m. gruodžio 31 d. įskaitytinai. Kadangi nelaimingas atsitikimas, kurio metu žuvo R. S., įvyko 2002 m. rugpjūčio 27 d., tai konstatuotina, kad šios bylos atveju klausimams, susijusiems su žalos atlyginimu, spręsti Laikinasis įstatymas negali būti taikomas. Apeliacinės instancijos teismas Laikinąjį

⁹⁵ *Cit. op. 77.*

įstatymą nagrinėjamoje byloje taikė neatsižvelgdamas į nurodytas nuostatas dėl įstatymo galiojimo laiko atžvilgiu ir taip pažeidė materialinės teisės normas.⁹⁶

Problema kyla tada, kai reikia atlyginti žalą, kuri atsirado ir laikinojo įstatymo ir Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo galiojimo metu, įvertinant, kad žala atsirado darbuotojui dirbant skirtingose darbovietėse. Kyla klausimas, kokiomis materialiosiomis teisės normomis reikia vadovautis atlyginant žalą darbuotojui. Teismų praktikoje yra analizuota situacija: ieškovui profesinė liga išsivystė nuo 1973 metų dirbant įvairiose organizacijose kenksmingomis sąlygomis. Profesinė liga ieškovas susirgo nuo tada, kai dar negaliojo Nelaimingų atsitikimų darbe socialinio draudimo įstatymas ir jis dar nebuvo apdraustas, taip pat kenksmingomis sąlygomis dirbo, kai jau galiojo minėtas įstatymas ir jis buvo apdraustas minėta draudimo rūšimi (t.y. nuo 2000 m. sausio 1 d. iki 2001 m. vasario 20 d.). Todėl ieškovui padaryta žala – 50 procentų darbingumo netekimas dėl profesinio susirgimo – turi būti visiškai atlyginta atsakingų už jos padarymą asmenų (CK 6.263 staripsnio 2 dalis), atsižvelgiant į netekto darbingumo ieškovui dirbant įvairiose darbovietėse procentus. Nuo 2000 m. sausio 1 d. draudžiant ieškovą (darbuotoją) nuo nelaimingų atsitikimų ir susergimų profesine liga pagal socialinio draudimo įstatymą iki 2001 m. vasario 20 d., atsirado tik ribotą draudiko atsakomybę mokėti apdraustajam netekto darbingumo kompensaciją, kuri šiuo atveju nepadengia visos ieškovui padarytos žalos, todėl ieškovui padarytos žalos dalį, kurios nepadengia atlyginimas pagal Socialinio draudimo įstatymą, vadovaujantis bendraisiais žalos atlyginimo sveiktas sužalojimo atveju pagrindais, turi atlyginti už žalą atsakingi asmenys. Darbdavio atsakomybė yra deliktinė, o draudiko – sutartinė. Tokiu atveju turėjo būti nustatyta kiekvienam už žalą atsakingam asmeniui tenkanti žalos nedraudiminė dalis ir kokią tos žalos dalį turi atlyginti draudikas.⁹⁷

Taigi, apibendrinant, galima pabrėžti tai, kad asmens pažeistas turtines teises gina keletas skirtingų įstatymų, kurie papildo vienas kitą. Jie numato net keletą skirtingų būdų padarytai žalai atlyginti t.y. valstybinis socialinis draudimas, darbdavio materialinė atsakomybė, civilinė atsakomybė ir atsakomybė pagal laikinąjį įstatymą. Darbdaviui svarbu žinoti tai, kad net ir draudžiant darbuotoją socialiniu draudimu gali tekti atlyginti darbuotojo patirtą žalą. Tai susiję su įstatymuose įtvirtintu visiško padarytos žalos atlyginimo principu ir tuo, kad socialinio draudimo išmoka gali būti mažesnė negu darbuotojo patirta žala.

⁹⁶ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 06 13 nut. civ. b. *L.Stravinskienė v. UAB "Vigidas"*, Nr. 3K-P-276/2005.

⁹⁷ BOGDANSKIS T. *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Monografija. Vilnius: VĮ Registro centro Teisinės informacijos departamentas, 2008, p. 190-191.

4.2 Neturtinės žalos atlyginimas

Neturtinės žalos, kylančios iš darbo teisinių santykių, atlyginimas yra naujas institutas Lietuvos teisėje. Darbo sutarties šalių pareiga atlyginti viena kitai padarytą neturtinę žalą Lietuvos teisės moksle plačiau neanalizuota, teismų praktika šioje srityje tik pradeda formuotis. Apskritai neturtinės žalos atlyginimas Lietuvoje neturi senų tradicijų, todėl neturtinės žalos, kylančios iš darbo teisinių santykių, atlyginimo analizė šiuo metu yra itin aktuali.⁹⁸

Civilinio kodekso 6.250 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais. Galima pabrėžti tai, kad žala turi būti atlyginta visiškai, tačiau neturtinės žalos pinigais neįmanoma tiksliai įvertinti, žala padaroma vertybėms, kurios neturi pinigines išraiškas, tačiau civilinė teisė jas gina turтинiais būdais t.y. žala neturtinė, bet teismas ją įvertina pinigais.

Pažymėtina, kad sovietmečiu galiojusiuose įstatymuose buvo tik turtinės žalos kategorija, ir neturtinės žalos atlyginimo tiek sveikatos sužalojimo, tiek kitais atvejais apskritai nebuvo numatyta, moralinės žalos sampratos ir atlyginimo klausimai buvo tik mokslinių diskusijų dalykas, iš kurių esminis - moralinės žalos kompensavimo pinigais lestinimo klausimas. Buvo laikoma, kad nukentėjęs asmuo tam tikrais atvejais gali reikalauti nubausti asmenį, sukėlusį jam fizines kančias, išgyvenimus, dvasinį skausmą, baudžiamąja ar administracine tvarka, bet negali prašyti pinigines kompensacijos civiline tvarka. Tačiau pamažu tokia mokslinėse diskusijose vyravusi nuomonė užleido vietą „bendrų žmogiškųjų vertybių prioriteto principui“: iš pradžių pavieniuose specialiuose norminiuose aktuose, o vėliau ir kodifikuoto pobūdžio įstatyme moralinės (neturtinės) žalos kategorija buvo legalizuota daugelio užsienio valstybių, turinčių didelę neturtinės žalos atlyginimo instituto teisinio reglamentavimo ir praktinio taikymo patirtį pavyzdžiu.⁹⁹

Taigi, matome, kad neturtinės žalos atlyginimas vystėsi lėtai. Lietuvoje, šiuo metu, neturtinės žalos, kylančios iš darbo teisinių santykių, atlyginimas, jau nėra naujas institutas. Yra parašyta nemažai mokslinių straipnių, monografijų šiuo klausimu, taipogi apie tai byloja ir teismų praktika, kuri, galima teigti, jau susiformavusi.

⁹⁸ BOGDANSKIS T. *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Monografija. Vilnius: VĮ Registro centro Teisinės informacijos departamentas, 2008, p. 236.

⁹⁹ VOLODKO R. *Neturtinės žalos dydžio nustatymo sveikatos sužalojimo bylose ypatumai remiantis Lietuvos teismų praktika*. Teisė. 2007, t. 63, p. 116-133. Straipsnis.

Teisinė atsakomybė atsiranda tik pažeidus įstatymais saugomas vertybes t. y. turi būti neteisėti veiksmai. Kitas svarbus pagrindas yra neturtinė žala, priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir padarytos žalos ir kaltė.

CK 6.284 straipsnis sako, kad fizinio asmens mirties atveju teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai ar kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties. Šie asmenys taip pat turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą.¹⁰⁰

Svarbu pažymėti ir tai, kad asmenys turintys teisę į neturtinę žalą yra ne tik patys nukentėję, bet ir su sužalotu asmeniu susiję artimi žmonės t.y. tėvai, vaikai, sutuoktiniai ir kt. Tai turi būti vertinama kiekvienu konkrečiu atveju, kadangi pasitaiko ir tokių atvejų, kai artimi giminaičiai nesimato po keletą metų, o po nelaimingo atsitikimo nori priteisti nemažą neturtinę žalą. Manytina, tokiu atveju, neturtinė žala neturi būti atlyginama, nes šiuos žmones nesiejo glaudūs ryšiai.

Kadangi neturtinės žalos dydis nustatomas vadovaujantis CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintais **neturtinės žalos piniginio įvertinimo kriterijais**, t. y. teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, turi atsižvelgti į: 1) jos pasekmes; 2) žalą padariusio asmens kaltę; 3) jo turtinę padėtį; 4) padarytos turtinės žalos dydį; 5) kitas turinčias reikšmės bylai aplinkybes; 6) sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus.

Pagal mokslininkės Renatos Volodko nuomone, neturtinės žalos dydžio sveikatos sužalojimo bylose nustatymo specifika ta, kad teismas, pasirinkdamas vienokį ar kitokį kompensacijos dydį, turi atsižvelgti ne tik į tokius bendruosius Lietuvos Respublikos CK 6.250 straipsnio 2 dalyje įtvirtintus orientacinius kriterijus: žalos padariniai, žalą padariusio asmens kaltė, jo turtinė padėtis, padarytos turtinės žalos dydis, bet ir į tokias specifines sveikatos sutrikdymo aplinkybes - sveikatos sužalojimo laipsnis, patirtos traumos pobūdis, tiek atsiradę dėl sveikatos sutrikdymo turtiniai ir neturtiniai padariniai, tiek galintys atsirasti pasikeitimai įvairiose nukentėjusio asmens gyvenimo srityse (pavyzdžiui, dėl patirto sveikatos sužalojimo pasikeitęs gyvenimo būdas) ir kitas aplinkybes, kurios neabejotinai turi tiesioginę įtaką fizinių ir dvasinių išgyvenimų mastui ir stiprumui, tad ir jų piniginiam ekvivalentui surasti. Be jokios abejonės, *sveikatos sužalojimo laipsnis ir pobūdis* turi esminę reikšmę nustatant juo sukeltų fizinių ir dvasinių kančių piniginę kompensaciją, todėl teisės doktrinoje yra nurodoma, kad dėl sunkesnio sveikatos sutrikdymo atsiradę išgyvenimai turėtų būti proporcingai kompensuojami

¹⁰⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII-1864 (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

didesne pinigų suma, ir atvirkščiai. Šiomis rekomendacijomis bando vadovautis ir teismai.¹⁰¹

Pavyzdžiui vienoje iš savo bylų LAT pažymėjo, kad sprendžiant dėl neturtinės žalos dydžio, kiekvienu konkrečiu atveju būtina vertinti kriterijų visumą, t. y. ir aplinkybes, dėl kurių neturtinės žalos dydis gali būti nustatytas didesnis, ir aplinkybes, dėl kurių šios žalos atlyginimo dydis gali būti mažesnis.Nagrinėjamoje byloje teismai nustatė, kad ieškovė dėl atsakovo kaltės susirgo profesine liga, ją kamuoja skausmai, ji sunkiai valdo ranką, jaučia nepatogumus, dažnai serga.Bendrieji neturtinės žalos nustatymo kriterijai nustatyti CK 6.250 straipsnio 2 dalyje. Šioje teisės normoje nepateikta išsamaus neturtinės žalos dydžio kriterijų sąrašo, nes, priklausomai nuo bylos aplinkybių, teismas gali pripažinti ir kitus neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijus.¹⁰²

Taigi, mokslininkė yra teisi, sakydama, kad vien Civiliniame kodekse išvardytų kriterijų nepakanka. Sužalojimo laipsnis ir pobūdis taipogi turi didelę reikšmę sprendžiant dėl neturtinės žalos dydžio. Aukščiau minėtoje byloje yra išvardytos aplinkybės, kurios trukdė darbuotojai gyventi po patirtos traumos. Taigi galime sutikti su tuo, kad teismas gali pripažinti ir kitus neturtinės žalos atsiradimo kriterijus. Pažymėtina, kad teismas sprenddamas dėl neturtinės žalos dydžio vadovaujasi tam tikrais kriterijais pvz: darbuotojo padarytas darbų saugos norminių aktų pažeidimas ar elementarios savisaugos reikalavimų nesilaikymas gali būti teismo pripažintas kaip vienas iš kriterijų, reikšmingų darbuotojui padarytos neturtinės žalos dydžiui nustatyti t. y. atsižvelgiama tiek į darbuotojo, tiek į darbdavio kaltės dydį. Kiekvienu atveju neturtinės žalos dydį nustato teismas vadovaudamasis sąžiningumo, teisingumo, protingumo principais.

Kaip jau buvo minėta, teismas nustatydamas neturtinę žalą, atsižvelgia į tam tikras aplinkybes. Viena iš svarbių kriterijų numatytų Civiliniame kodekse - **sužalojimo pasekmės**.

LAT yra išaiškinęs, kad esminis neturtinis žalos atlyginimo kriterijus, sužalojus sveikatą, yra sužalojimo pasekmės ir jų įtaka tolesniam nukentėjusiojo gyvenimui. Medikai nukentėjusiojo nelaimingo atsitikimo darbe metu patirtą traumą įvertino kaip pavojingą gyvybei sunkų kūno sužalojimą, nes buvo nustatytas galvos smegenų pakenkimas, kaukolės pamato lūžis. Pirmosios instancijos teismas, taikydamas šį kriterijų ir nustatydamas neturtinės žalos dydį, konstatavo, kad ieškovo nelaimingo atsitikimo metu patirta sunki trauma dėl sužalojimo pobūdžio (galvos smegenų ir kaukolės

¹⁰¹ VOLODKO R. *Neturtinės žalos dydžio nustatymo sveikatos sužalojimo bylose ypatumai remiantis Lietuvos teismų praktika*. Teisė. 2007, t. 63, p. 116-133. Straipsnis.

¹⁰² LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 02 26 nut. civ. b. S. M. v. UAB „Yazaky Wiring Technologies Lietuva“, Nr. 3K-3-129/2008.

pažeidimas) gali išryškėti ir vėliau. Be to, nukentėjusysis dėl sužalojimo pobūdžio turi nuolat rūpintis savo sveikata (medikų rekomendacijos), jis yra jauno amžiaus. Patirta trauma gali turėti įtakos jo darbinei veiklai, šeiminiam gyvenimui, siekiant išsilavinimo ir kt.¹⁰³

Kaip jau buvo minėta, neturtinis žalos atlyginimo kriterijus yra nukentėjusiojo būklė po įvykio. Atsižvelgiama į nukentėjusiojo asmens amžių, jo sugebėjimą toliau gyventi ir kurti ateitį.

Dar vienas svarbus kriterijus yra **kaltė**. Teismas atsižvelgdamas į atsakovo tiek į ieškovo kaltę gali dydinti arba mažinti neturtinę atsakomybę.

LAT pažymėjo, kad ieškovai dėl jų sūnaus Lauryno, su kuriuo kartu gyveno ir buvo siejami glaudžių šeiminių ryšių, žūties patyrė didelį dvasinį sukrėtimą, sunkių psichologinių ir fizinių išgyvenimų, emocinę depresiją.... nelaimingas atsitikimas darbe, kurio metu žuvo ieškovų sūnus, įvyko dėl atsakovo kaltės, nesudarius saugių darbo sąlygų ir tinkamai neapmokius žuvusiojo; atsakovo AB „Achema“, kuris yra viena didžiausių tokio pobūdžio gamyklų Baltijos šalyse, materialinė padėtis yra labai gera. Tokiomis aplinkybėmis teisėjų kolegija sprendžia, kad šiuo konkrečiu atveju, priteisus ieškovams iš atsakovo kiekvienam po 70 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo, nebus pažeisti CK 1.5 įtvirtinti sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principai.¹⁰⁴ Šioje byloje teismas vadovavosi ir atsakovo **turtine padėtimi**, kuri tuo metu buvo labai gera.

Mokslininkės Renatos Volodko nuomone, kad tiek užsienio, tiek Lietuvos teisės doktrinoje turtinės padėties kriterijus bei jo taikymo galimybė kompensuojant asmens patirtą fizinį skausmą, dvasinius išgyvenimus, emocinį sukrėtimą ar kitus nematerialius padarinius, kelia pakankamai daug diskusijų bei abejonių. Tokį kontraversišką šio, kaip ir kitų subjektyvios prigimties faktorių (pavyzdžiui, kaltės, nukentėjusiojo asmeninių savybių ir pan.) vertinimą lemia tai, kad taikant šį kriterijų galima išvelgti konstitucinio lygmens problemą, o būtent dviejų teisės principų – teisingo ir adekvataus neturtinės žalos atlyginimo bei asmenų lygiateisiškumo – konfliktą. Šis konfliktas ypač aštriai bei skausmingai pasireiškia tais atvejais, kai už neturtinę žalą atsakingo asmens turtinė padėtis yra komplikuoja, ir dėl to nukentėjusiajam priteisiamas mažesnis atlyginimo už jam padarytą nematerialią skriaudą dydis, taip lyg ir nusižengiant kompensacinei neturtinės žalos instituto paskirčiai bei visiško nuostolių atlyginimo principui.¹⁰⁵

¹⁰³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 09 06 nut. civ. b. A. Ž. v. UAB „Ranga IV“, Nr. 3K-3-450/2006.

¹⁰⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 12 10 nut. civ. b. D. G., V. G., v. AB „Achema“, Nr. 3K-3-556/2008.

¹⁰⁵ VOLODKO R. *Turtinė padėtis kaip neturtinės žalos kompensacijos dydžio nustatymo kriterijus*. Verslo ir teisės aktualijos 2009, t. 3, psl. 248-275. Straipsnis.

Su mokslininkės nuomone galima sutikti, kadangi gali susiklostyti situacija, kai asmuo, neturintis lėšų, įgyja prievolę atlyginti ne visą realiai padarytą žalą, o tik dalį, nes jo turtinė padėtis yra daug kartų blogesnė negu nukentėjusiojo asmens, ar atvirkščiai – pasiturinčio kaltininko atsakomybė už jo padarytą žalą tampa didesnė, kadangi jis yra finansiškai pajėgus prisiimti didesnę turtinės atsakomybės našą. Tokiu atveju gali būti pažeistas subjektų lygybės principas, kadangi teisės normos visiems subjektams taikomos vienodai, vienodomis sąlygomis.

Kaip jau buvo minėta pagal CK 6.282 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą normą didelis nukentėjusiojo neatsargumas pripažįstamas pagrindu žalos atlyginimui sumažinti arba visiškai atsisakyti ją atlyginti; nurodyto straipsnio 2 dalies norma yra išimtis iš bendrosios CK 6.282 straipsnio 1 dalies, nustatanti, kad į nukentėjusio asmens kaltę neatsižvelgiama išieškant dėl maitintojo gyvybės atėmimo atsiradusią žalą ir atlyginant laidojimo išlaidas.¹⁰⁶ Didelis nukentėjusiojo neatsargumas gali būti girtumas arba elementarių saugos taisyklių nepaisymas.

LAT nustatė, kad ieškovas šių taisyklių ir instrukcijos reikalavimų nesilaikė, nes laisvu nuo automobilio vairavimo laiku, kai automobilį vairavo kitas vairuotojas, ilsėjosi ant automobilio kabinoje įrengto specialaus gulto, teismai sprendė, kad ieškovas, kaip vairuotojas-profesionalas, kuriam keliami padidinti rūpestingumo ir atidumo reikalavimai, privalėjo suprasti, jog tokia padėtis važiuojančiame automobilyje yra nesaugi. Nurodytą aplinkybę teismai pripažino ieškovo dideliu neatsargumu, padėjusiu žalai padidėti ir, vadovaudamiesi teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais (CK 1.5 straipsnis), prašomos priteisti neturtinės žalos dydį sumažino vienu trečdaliu. Teisėjų kolegija prieina prie išvados, kad teismai, sumažindami neturtinės žalos dydį vienu trečdaliu, pripažino, jog dėl žalos atsiradimo yra 33,33 proc. nukentėjusiojo kaltės.¹⁰⁷

Nagrinėjant neturtinės žalos atlyginimą kilo CK 6.283 ir CK 6.284 straipsnių taikymo problema. LAT išaiškino, kad CK 6.283 straipsnio 4 dalyje numatyta šio straipsnio taikymo sritis. Jis taikomas, kai negalima taikyti 1999 m. gruodžio 23 d. LR nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo. Kadangi ieškovei padaryta turtinė žala dėl jos sužalojimo nelaimingo atsitikimo darbe metu 2001 m. rugpjūčio 31 d. yra atlyginama pagal 1999 m. gruodžio 23 d. Įstatymą, šioje byloje svarstytinas tik neturtinės žalos atlyginimo klausimas. Šis įstatymas neturtinei žalai atlyginti netaikomas, nes draudėjas pagal šį įstatymą dirbantįjį apdraudęs tik dėl turtinės žalos atlyginimo ryšium su nelaimingu atsitikimu darbe ir susirgimu profesine liga (2

¹⁰⁶ *Cit. op.* 79, 6. 282 str.

¹⁰⁷ *Cit. op.* 90.

str.), o dėl neturtinės žalos atlyginimo darbuotojai nėra draudžiami. Todėl neturtinė žala atlyginama bendrais pagrindais (CK 250 str. 2 d.). Šis straipsnis nustato, kad neturtinė žala atlyginama tik įstatymų numatytais atvejais. Tačiau neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta asmens sveikatai.¹⁰⁸

Taigi, galima padaryti išvadą, kad nepaisant ar darbuotojas yra apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu jam visada turi būti atlyginta neturtinė žala. Neturtinė žala atlyginama visada, jeigu žala padaryta sveikatai ar gyvybei. Jeigu asmeniui apdraustam nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu negalima būtų išieškoti neturtinės žalos, būtų pažeidžiamas visiškos žalos atlyginimo principas bei sąžiningumas, teisingumas bei protingumas. Be to, Darbo kodekso 250 straipsnyje įtvirtinta pareiga darbo sutarties šalims atlyginti viena kitai padarytą neturtinę žalą. Taikant Darbo kodeksą neturėtų kilti problemų, kadangi šis kodeksas nėra siejamas su kitais įstatymais.

Galima pabrėžti ir tai, kad neturtinės žalos atlyginimo atveju, ieškovas turi teisę į žalos atlyginimą nepaisant ar vyksta baudžiamasis procesas ar jau yra pasibaigęs. LAT išaiškino, kad tais atvejais, kai atlyginti neturtinę žalą darbdavio reikalauja darbe žuvusio asmens darbuotojo įpėdiniai ir išlaikytiniai, baudžiamasis tyrimas, kuriame sprendžiamas konkretaus darbuotojo atsakomybės dėl nelaimingo atsitikimo klausimas, negali būti privalomo civilinės bylos dėl neturtinės žalos atlyginimo sustabdymo pagrindas, nes darbdavys privalo atlyginti neturtinę žalą esant nelaimingam atsitikimo darbe faktui nepriklausomai nuo baudžiamosios bylos baigties ir jo konkretaus darbuotojo kaltės.¹⁰⁹

Taipogi problema kyla nustatant neturtinės žalos dydį. Vienoje iš savo bylų LAT pažymėjo: siekdama atskleisti pastarojo laikotarpio kasacinio teismo išnagrinėtose bylose priimtų procesinių sprendimų dėl neturtinės žalos turinį, teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į šias kasacine tvarka išnagrinėtas bylas, kuriose išnagrinėti reikalavimai dėl neturtinės žalos atlyginimo buvo kildinami iš sveikatos sužalojimo ar susirgimo profesine liga: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2006 m. rugsėjo 6 d. nutartimi, priimta civilinėje byloje A. Ž. v. UAB „Ranga IV“, bylos Nr. 3K-3-450/2006, paliko galioti teismo sprendimą, kuriuo ieškovui dėl sveikatos sužalojimo priteista **25 000 Lt** neturtinės žalos atlyginimo; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2006 m. lapkričio 7 d. nutartimi, priimta civilinėje byloje V. V. v. UAB „Žemaitijos gelžbetonis“, bylos Nr. 3K-3-575/2006, paliko nepakeistą teismo

¹⁰⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 11 05 nut. civ. b. N. C. v. UAB „Club & Company“, Nr. 3K-3-1049/2003.

¹⁰⁹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 01 11 nut. civ. b. I. T., R. T., M. T. ir A. T. v. UAB „Plungės lagūna“, AB „Lietuvos draudimas“, Nr. 3K-3-27/2006.

sprendimą, kuriuo ieškovui dėl sveikatos sužalojimo priteista **30 000 Lt** neturtinės žalos atlyginimo; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2007 m. balandžio 18 d. nutartimi, priimta civilinėje byloje A. L. v. Lietuvos ir Kanados UAB „Pajūrio mediena“, bylos Nr. 3K-3-157/2007, paliko nepakeistą apeliacinės instancijos teismo nutartį, kuria ieškovui dėl sveikatos sužalojimo (netekus 85 procentų darbingumo) priteista **50 000 Lt** neturtinės žalos atlyginimo; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2007 m. birželio 26 d. nutartimi, priimta civilinėje byloje A. M. v. UAB „Baltijos realizacijos centras“ ir kt., bylos Nr. 3K-3-262/2007, paliko nepakeistą apeliacinės instancijos teismo nutartį, kuria ieškovui dėl sveikatos sužalojimo (netekus 50 procentų darbingumo) priteista **40 000 Lt** neturtinės žalos atlyginimo; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2008 m. vasario 26 d. nutartimi, priimta civilinėje byloje S. M. v. UAB „Yazaki Wiring Technologies Lietuva“, bylos Nr. 3K-3-129/2008, paliko nepakeistą apeliacinės instancijos teismo nutartį, kuria ieškovei dėl profesinio susirgimo (netekus 5 procentų profesinio darbingumo) priteista **10 000 Lt** neturtinės žalos atlyginimo; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2008 m. spalio 20 d. nutartimi, priimta civilinėje byloje L. V. v. ŽŪB „Šiaulėnų statyba“, bylos Nr. 3K-3-529/2008, priteisė ieškovui dėl sveikatos sužalojimo (netekus 50 procentų profesinio darbingumo) **50 000 Lt** neturtinės žalos atlyginimo.¹¹⁰

Maksimali priteisiama suma už neturtinę žalą nėra ribojama įstatymo, todėl nukentėjęs asmuo gali reikalauti tiek, kiek subjektyviai tai įvertina pinigais. Asmuo, norintis priteisti neturtinę žalą, kiekvienu atveju turi vadovautis teismų praktika, kadangi teismas neturi peržengti protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principo. Jeigu teismas panašioje byloje priteisė 50 000 Lt neturtinės žalos atlyginimo, tai kitoje byloje neturi nukrypti nuo teismų praktikos, priešingu atveju bus pažeistas sąžiningumo principas.

Bylose dėl gyvybės atėmimo dažniausiai prašoma neturtinės žalos atlyginimo suma yra 70 000 Lt. Tuos skaičius galima pagrįsti teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje D. G., V. G., *su* AB „Achema“ bylos Nr. 3K-3-556/2008, priėmė naują sprendimą, kuriame priteisė ieškovams D. G. ir V. G. iš atsakovo AB „Achema“ po **70 000 Lt** neturtinės žalos atlyginimo (atsižvelgė į atsakovo gerą turtinę padėtį); 2008 m. lapkričio 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje L. K. ir V. K. *su*

¹¹⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 04 14 nut. civ. b. G. Š. v. UAB „Yazaky Wiring Technologies Lietuva“, Nr. 3K-3-174/2009.

AB „Lietuvos geležinkeliai“, bylos Nr. 3K-3-476/2008, paliko nepakeistą apeliacinio teismo sprendimą priteisti po **35 000 Lt** neturtinės žalos ir kt.

Mokslininkės S. Cirtautienės nuomone, viena esminių problemų, lemiančių netinkamą neturtinės žalos instituto taikymą, yra ta, kad nustatant neturtinės žalos dydį neįvertinami visi įstatyme numatyti neturtinės žalos atlyginimo dydžio nustatymo kriterijai, geriausiu atveju apsiribojant jų išvardijimu, be to, šie kriterijai visiškai nediferencijuojami, neaiškus jų tarpusavio santykis atskirų neturtinių vertybių gynimo bylose.¹¹¹

Manytina, kad šiuo metu yra nemažai parašyta straipnių ir monografijų dėl neturtinės žalos atlyginimo, taipogi teismų praktika yra pasistumėjusi šiuo klausimu, todėl teismas daug geriau ir atdžiau sprendžia bylas susijusias su neturtinės žalos atlyginimu.

Apibendrinant galima teigti, kad į socialinio draudimo išmokas neįskaitomas neturtinės žalos atlyginimas, todėl dėl neturtinės žalos atlyginimo nukentėjusysis visada papildomai gali kreiptis į teismą dėl jos priteisimo iš darbdavio. Neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta asmens sveikatai ar gyvybei. Neturtinės žalos atlyginimo srityje visiško žalos atlyginimo principas objektyviai negali būti taikomas visa apimtimi, nes neturtinės žalos tiksliai įvertinti pinigais neįmanoma. Įstatymas nustato piniginę satisfakciją, kuria siekiama kuo teisingiau kompensuoti nukentėjusiojo patirtą dvasinį, fizinį skausmą ir kt.

¹¹¹ CIRTAUTIENĖ S. *Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas*. Jurisprudencija, 2005, t. 71(63); 5–15. Straipsnis.

Išvados

1. Išanalizavus nelaimingo atsitikimo darbe sampratą galima teigti, kad nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą ir iš darbo priskirtinas prie nelaimingo atsitikimo darbe ir yra papildoma garantija darbuotojui, tačiau faktiškai darbdavys darbuotojo vykstančio į darbą ar iš darbo nekontroliuoja, šie įvykiai įvyksta dėl aplinkybių nepriklausančių nuo darbdavio. Todėl, galima teigti, kad nelaimingi atsitikimai pakeliui į darbą ir iš darbo neturėtų būti priskirti prie nelaimingų atsitikimų darbe.

2. Nelaimingi atsitikimai darbe įvyksta dėl įvairių priežasčių. Vieni nelaimingi atsitikimai pripažįstami draudiminiais, kiti ne. Viena iš pagrindinių priežasčių, dėl kurios įvykis pripažįstamas nedraudiminiu – darbuotojų neblaivumas. Pagal LR Konstitucinio Tesmo nutarimą - darbuotojo neblaivumas nepašalina darbdavio pareigos užtikrinti saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas. Kiekvienu konkrečiu atveju visas aplinkybes įvertina teismas ir sprendžia, ar darbuotojo neblaivumas yra pagrindinė aplinkybė, dėl kurios įvyko nelaimingas atsitikimas, ar yra ir kitų svarbių priežasčių.

3. Manytina, kad pranešti visoms įmanomoms įstaigoms būtina ne tik sunkių ar mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe atveju, bet ir lengvų. Darbdaviui apie įvykusį lengvą nelaimingą atsitikimą darbe Valstybinės darbo inspekcijos teritoriniam skyriui pranešti nereikia. Jis tik turi pateikti jau ištirto lengvo nelaimingo atsitikimo darbe aktą. Pranešant apie lengvus nelaimingus atsitikimus darbe darbdavys tarsi išpėjamas apie galimus sunkesnius padarinius. Taip pat, nesvarbu, kokio masto nelaimingas atsitikimas darbe, ta darbo vieta turėtų būti daug dažniau tikrinama. Tokiu atveju tiek patys darbuotojai, tiek darbdaviai daug atidžiau žiūrėtų į savo darbą ir stengtųsi nepažeisti darbų saugos taisyklių.

4. Lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo komisija sudaroma dvišaliu principu iš darbdavio ir darbuotojų atstovų. Tiriant lengvą nelaimingą atsitikimą darbe VDI nedalyvauja. Sudarant komisiją, deja, pasitaiko problema, kai yra pažeidžiamas dvišalės komisijos sudarymo principas. Komisija sudaroma vien iš darbdavio atstovų, todėl dažniausiai dėl įvykio yra apkaltinamas pats nukentėjęsysis. Tokiu savo elgesiu darbdavys sudaro sąlygas, kad ateityje nelaimingi atsitikimai darbe pasikartotų, neapsaugo darbuotojų, nėra organizuojamos tinkamos prevencinės priemonės. Manytina, tiriant tiek lengvą, tiek sunkų, tiek mirtiną nelaimingą atsitikimą, turėtų dalyvauti VDI inspektoriai, tam, kad tyrimas vyktų sąžiningai, nepažeidžiant darbuotojų teisių.

5. Atsitikus nelaimingam atsitikimui darbe surašomas N-1 arba N-2 formos aktas. Problema kyla, kai įvykis pripažįstamas darbinio darbuotojui dirbant sau (savo interesais) įmonėje su darbdavio žinia – šiuo atveju surašomas N-1 formos aktas. Tokiu

atveju, atsitikus nelaimingam atsitikimui darbe, viskas priklauso nuo darbdavio sąžiningumo, kadangi darbuotojas jokio įrodymo neturi, kad dirbo sau su darbdavio sutikimu. Šiuo atveju, manytina, dirbti sau savo darbo vietoje būtų galima gavus tik raštišką darbdavio sutikimą tam, kad išvengti ginčytinų situacijų.

6. Sprendžiant dėl darbdavio ir darbuotojo atsakomybės, teismas, kiekvienu atveju, turi atsižvelgti tiek į darbdavio kaltės dydį, tiek į darbuotojo, kadangi ne visada būna kaltas vien darbdavys. Teismui, įvertinus visas bylos aplinkybes, bei išanalizavus priežastys, užtenka konstatuoti, kad darbuotojas nepaisė paprasčiausių saugos darbe taisyklių, o darbdavys nesudarė saugių darbo sąlygų. Tokiu atveju atsiranda mišri kaltė.

7. Darbdaviui svarbu žinoti tai, kad net ir draudžiant darbuotoją socialiniu draudimu, draudikui atsiranda tik ribota atsakomybė, o darbdaviui gali tekti atlyginti nepadengtą patirtą žalą. Tai susiję su įstatymuose įtvirtintu visiško padarytos žalos atlyginimo principu ir tuo, kad socialinio draudimo išmoka gali būti mažesnė negu darbuotojo patirta žala.

8. Į socialinio draudimo išmokas neįskaitomas neturtinės žalos atlyginimas, todėl dėl neturtinės žalos atlyginimo nukentėjusysis visada papildomai gali kreiptis į teismą dėl jos priteisimo iš darbdavio. Neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta asmens sveikatai ar gyvybei. Neturtinės žalos atlyginimo srityje visiško žalos atlyginimo principas objektyviai negali būti taikomas visa apimtimi, nes neturtinės žalos tiksliai įvertinti pinigais neįmanoma. Įstatymas nustato piniginę satisfakciją, kuria siekiama kuo teisingiau kompensuoti nukentėjusiojo patirtą dvasinį, fizinį skausmą ir kt.

Literatūros sąrašas

I. Norminė literatūra

1. Tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai

1. Europos socialinė chartija (pataisyta). Valstybės žinios, 2001, Nr. 49-1704.
2. Europos Bendrijos darbuotojų pagrindinių socialinių teisių chartija. OL, 1989, C 323.

2. Lietuvos Respublikos teisės aktai

2.1. Lietuvo Respublikos įstatymai

3. 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucija (su pakeitimais ir papildymais). Lietuvos Respublikos Aukščiausios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1992, Nr. 21-526.
4. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas, patvirtintas 2002 m. birželio 4 d. įstatymu Nr. IX-926 (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 64-2569.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, patvirtintas 2000 m. liepos 18 d. įstatymu Nr. VIII-1864 (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr. IX-743 (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.
7. Lietuvos Respublikos Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1999, Nr. 110-3207.
8. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2003, Nr. 70-3170.

2.2. Lietuvos Respublikos poįstatyminiai teisės aktai

9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 rugsėjo 3 d. nutarimas Nr. 1386 „Dėl pavojingų darbų sąrašo patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 87-3751.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 kovo 22 d. nutarimas Nr. 309 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2004, Nr. 44-1448.

11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 28 d. nutarimas Nr. 487 „Dėl profesinių ligų tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2004, Nr. 69-2398.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 2 d. nutarimas Nr. 1118 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2004, Nr.136-4945.
13. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. spalio 16 d. įsakymas Nr. A1-159/V-612 „Dėl Profesinės rizikos nuostatų patvirtinimo“ (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2003, Nr.100-4504.
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas “Dėl žalos atlyginimo nekentėjusiesiems dėl sveikatos sužalojimo darbe ar susirgimo profesine liga, kai ši prievolė pereina valstybei, tvarkos patvirtinimo”// Valstybės žinios, 1997, Nr.86-2162.
15. Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos Ministro Įsakymas „Dėl sunkių traumų klasifikacinių požymių” , Žin. 2001, Nr.64-2377
16. Lietuvos Respublikos Vyriausiojo Valstybinio Darbo Inspektorius Įsakymas „Dėl neblaivumo darbe keliamos rizikos ir su ja susijusių nelaimingų atsitikimų darbe (avarijų) prevencijos priemonių įgyvendinimo šalies įmonėse, įstaigose, organizacijose“ 2008 06 20. Nr. V-181 (Žin., 2008, Nr.73-2849).

3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai

17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. balandžio 29 d. nutarimas byloje Nr. 56/06 „Dėl Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 7 straipsnio 2 dalies (2005 m. gegužės 19 d. redakcija) nuostatos ir dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimu Nr. 309 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 13 punkto (2004 m. kovo 22 d. redakcija) nuostatos atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. 2008, Nr. 51-1904.

4. Užsienio valstybių teisės aktai

18. Ustawa z 30 października 2002 r. *o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych* (Dz. U. nr 199, poz. 1673 z późn. zm.).

II. Specialioji literatūra

1. Spausdintinės monografijos ir kitos knygos bei jų dalys

19. BOGDANSKIS T. *Materialinė atsakomybė darbo teisėje*. Monografija. Vilnius: VĮ Registro centro Teisinės informacijos departamentas, 2008.
20. DAMBRAUSKAS A., NEKRAŠAS V., NEKROŠIUS I. „*Darbo teisė*“, Vilnius, „Mintis“, 1990 m.
21. DAVULIS T. *Darbo teisė: Europos Sąjunga ir Lietuva*. Vilnius: TIC, 2004.
22. NEKROŠIUS I., et al. *Darbo teisė*. Vilnius: TIC, 2008.
23. NEKROŠIUS, I., et al. *Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai*. Vilnius: Justitia, 2004.
24. TIAŽKIJUS, V. *Darbo teisė: teorija ir praktika*. Vilnius: Justitia, 2005.
25. USTINAVIČIENĖ R., OBELENIS V., BAGDONIENĖ T. ir kt. *Darbo medicina*. UAB „Pozicija“, Vilnius, 2007 m.
26. ŽIUGŽDA A., BAKŠNYS J., MISEVIČIUS I. „*Profesinės ligos*“, Mokslas, Vilnius, 1976 m.

2. Straipsniai iš žurnalų ir kitų spausdintinių tęstinių leidinių

27. BUBILAITYTĖ B. *Darbdavio atsakomybė už darbuotojo sveikatai padarytą žalą*. Teisė. 2008, t. 67, p. 164-168. Straipsnis.
28. TARTILAITĖ A. *Nelaimingas atsitikimas darbe darbuotojui esant neblaiviam: samprata, prevencija ir teisinė atsakomybė*. Socialinių mokslų studijos 2010, Nr. 1(5), psl. 321–335. Straipsnis.
29. TARTILAS J. *Darbu saugos teisiniai aktai kritiniu aspektu*. Jurisprudencija, 2008, Nr. 8(110), psl.13-17. Straipsnis.
30. VERIKAS A. *Darbuotojo sveikatai padarytos žalos atlyginimo sistema*. Jurisprudencija. 2006, Nr. 11 (89), p. 63-69. Straipsnis.
31. VOLODKO R. *Turtinė padėtis kaip neturtinės žalos kompensacijos dydžio nustatymo kriterijus*. Verslo ir teisės aktualijos 2009, t. 3, psl. 248-275. Straipsnis.
32. VOLODKO R. *Neturtinės žalos dydžio nustatymo sveikatos sužalojimo bylose ypatumai remiantis Lietuvos teismų praktika*. Teisė. 2007, t. 63, p. 116-133. Straipsnis.

3. Interaktyvūs šaltiniai

33. Mirtinų ir sunkių nelaimingų atsitikimų dinamika 2005 – 2010 m. (2010-11-15 duomenimis). Prieiga per internetą: < <http://www.vdi.lt/index.php?340260900>> [žiūrėta 2010-12-02].
34. Valstybinės darbo inspekcijos informacija apie mirtinus ir sunkius nelaimingus atsitikimus darbe, įvykusius 2010 metais. Prieiga per internetą: <<http://www.vdi.lt/index.php?1650937179>> [žiūrėta 2011-01-02].

35. „Lengvų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas ir dokumentų įforminimas (Rekomendacijos)“. Prieiga per internetą: < <http://www.vdi.lt/index.php?-1346461647>> [žiūrėta 2011-02-02].
36. Profesinių ligų statistika Lietuvoje 2010 m. Prieiga per internetą: < http://www.hi.lt/content/prof_lig_stat.html> [žiūrėta 2011-02-15].
37. 2010 m. mirtinų ir sunkių nelaimingų atsitikimų darbe prognozės palyginimas su 2009 m. to paties laikotarpio duomenimis. Prieiga per internetą: < <http://www.vdi.lt/index.php?-2121115505> > [žiūrėta 2011-02-15].

III. Teismų praktika

38. LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 04 14 nut. civ. b. *G. Š. v. UAB „Yazaki Wiring Technologies Lietuva“*. 3K-3-174/2009.
39. LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 12 10 nut. civ. b. *D. G., V. G., v. AB „Achema“*, Nr. 3K-3-556/2008.
40. LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 11 17 nut. civ. b. *V. M., I. M. S. M. v. AB „Lietuvos geležinkeliai“* Nr. 3K-3-566/2008.
41. LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 11 10 nut. civ. b. *L. K., V. K. v. AB „Lietuvos geležinkeliai“*, Nr. 3K-3-476/2008.
42. LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 02 26 nut. civ. b. *S. M. v. UAB „Yazaky Wiring Technologies Lietuva“*, Nr. 3K-3-129/2008.
43. LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 02 22 d. nut. civ. b. *V. M., I. M., S. M. v. AB „Lietuvos geležinkeliai“*, Nr. 3K-3-130/2008.
44. LAT CBS teisėjų kolegijos 2008 02 08 nut. civ. b. *L. V. v. UAB „Girteka“* Nr. 3K-3-90/2008.
45. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 11 07 nut. civ. b. *V. V. v. UAB „Žemaitijos deguonis“*, Nr. 3K-3-575/2006.
46. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 09 06 nut. civ. b. *A. Ž. v. UAB „Ranga IV“*, Nr. 3K-3-450/2006.
47. LAT BBS teisėjų kolegijos 2006 06 13 nut. baudž. b. *A. R. v. K. Š.* Nr. 2K-293/2006.
48. LAT CBS teisėjų kolegijos 2006 01 11 nut. civ. b. *I. T., R. T., M. T. ir A. T. v. UAB „Plungės lagūna“, AB „Lietuvos draudimas“*, Nr. 3K-3-27/2006.
49. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 06 13 nut. civ. b. *L. Stravinskienė v. UAB „Vigidas“*, Nr. 3K-P-276/2005.
50. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 04 05 nut. civ. b. *UAB „Ramondas ir draugai“ v. UAB „H. P. I. Alytus“*, Nr. 3K-3-252/2004.

51. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 12 08 nut. civ. b. *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Bandužiai“*, Nr. 3K-3-1177/2003.
52. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 11 05 nut. civ. b. *N. C. v. UAB „Club & Company“*, Nr. 3K-3-1049/2003.
53. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 02 20 nut. civ. b. *Ž. Š. V. Teismo antstolių kontora prie Vilniaus miesto 4-ojo apylinkės teismo*, Nr. 3K-3-390/2002.
54. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 09 20 nut. civ. b. *R. D. v. B. Repecko krovinių pervežimo įmonė „Ergas“*, Nr. 3K-3-453/1999.
55. 1997 m. sausio 16 d. Lietuvos Aukščiausiojo teismo Senato Nutarimas Nr. 2 “Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos asmenį sužalojus, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę”. Nr. A2-5/1997.

Santrauka

Nelaimingi atsitikimai darbe ir profesinės ligos: teisinis reglamentavimas, teorija ir praktika

Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų problema yra labai aktuali. Tai rodo Valstybinės Darbo Inspekcijos statistikos duomenys. Siekiant išvengti skaudžių padarinių, būtina imtis prevencinių priemonių - pradėdant nuo apeliavimo į darbo sutarties šalių sąmoningumą, bendradarbiavimą, baigiant baudomis ir kitomis sankcijomis.

Šiame darbe nagrinėjama nelaimingo atsitikimo darbe ir profesinės ligos samprata, istorinė raida, problemos, kylančios, dėl šių sampratų neapibrėžtumo. Analizuojamos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų priežastys, labiausiai atkreiptinas dėmesys į neblaivumą darbe, taipogi į tai, kaip su juo kovoti. Darbe analizuojama ir tai, su kokiomis problemomis dažniausiai susiduriama pranešant apie nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas, taipogi juos tyriant. Daugiausiai dėmesio atkreipiama į žalos atlyginimą dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos. Nagrinėjami skirtingi būdai padarytai žalai atlyginti t.y. valstybinis socialinis draudimas, darbdavio materialinė atsakomybė, civilinė atsakomybė ir atsakomybė pagal laikinąjį įstatymą. Taip pat darbe analizuojama ne tik turtinė atsakomybė, bet ir neturtinis žalos atlyginimas.

Summary

Accidents at Work and Professional Diseases: Legal Regulation, Theory and Practice

Problem wypadków przy pracy i chorób zawodowych jest bardzo dotkliwy. To pokazuje statystyka Narodowego Inspektoratu Pracy. W celu uniknięcia tragicznych konsekwencji, niezbędne jest podjęcie środków zapobiegawczych – zaczynając z apeluje do świadomości stron pracy, współpracy, grzywnien i innych kar.

W tym dziele analizowane są pejęcia wypadku przy pracy i choroby zawodowej, rozwój historyczny, a także problemy pojawiające się na koncepcji niepewności. Analizowane są przyczyny wypadków przy pracy i chorób zawodowych, na największą uwagę zasługuje pijaństwo przy pracy, również mówione jest na temat walki z pijaństwem. W dziele dokonano analizy i w tym, z jakimi problemami najczęściej jest spotykane s powodu zgłoszenia o wypadkach przy pracy i chorób zawodowych, również ich badania. Najwięcej zwraca się uwagę na odszkodowanie w przypadku wypadku przy pracy lub choroby zawodowej. Rozpatrywane są różne sposoby aby opłacić wyrządzone szkody, są to państwowe ubezpieczenie społeczne, odpowiedzialność materialna pracodawcy, odpowiedzialność cywilna i odpowiedzialność w ramach tymczasowego prawa. Również w dziele jest analizowana nie tylko odpowiedzialność materialna lecz i wynagrodzenie za szkodę niematerialną.